

Beteckning: HRE:C09:2

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Livsåskådningar i religionsundervisningen
En granskning av livsåskådningar i läromedel med utgångspunkt i
aspekterna utrymme, beskrivning och kunskapssyn

Andreas Backström
December 2009

Ämnesdidaktiskt examensarbete – religion C, 15 högskolepoäng
Religionsvetenskap

Vetenskapligt förhållningssätt med examensarbete i religion C
Handledare: Peder Thalén

Sammanfattning

Backström, Andreas (2009). *Livsåskådningar i religionsundervisningen: En granskning av livsåskådningar i läromedel med utgångspunkt i aspekterna utrymme, beskrivning och kunskapssyn*, Examensarbete (C-uppsats), Lärarprogrammet med inriktning mot Religionsvetenskap. Gävle: Högskolan i Gävle, Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap.

Religionsämnets utformning har sedan 1950–60-talet varit en del av en större politisk debatt i Sverige. Dagens kursplan för kursen Religionskunskap A på gymnasiet visar att eleverna både skall studera religioner och (icke-religiösa) livsåskådningar. Syftet med denna uppsats är att undersöka vilket utrymme livsåskådningar har i några läromedel, samt hur livsåskådningarna beskrivs och vilken typ av kunskap om dessa som förmedlas. Min hypotes är att livsåskådningar är underordnade religioner i de läromedel jag granskat. Definitionen av begreppet livsåskådning hämtas från Anders Jeffner. Forskningsläget visar att det bedrivits lite forskning om livsåskådningar i läromedel. Metoden har jag själv skapat med inspiration från Kjell Härenstam. Analysen av kunskapssynen har sin utgångspunkt från Härenstam och är uppdelad i den hermeneutiska och den positivistiska kunskapssynen. Resultatet visar att livsåskådningar är underordnade religioner i samtliga läromedel, samt att beskrivningen av livsåskådningar i samtliga läromedel utom *Relief* bygger på den positivistiska kunskapssynen. ”Helheten” som finns när författarna beskriver kristendomen saknas vid beskrivningen av livsåskådningar, eleverna får i de läromedel jag granskat bara en fragmentarisk bild av livsåskådningarna. Detta trots att samtliga författare gör skillnad på begreppen religion och livsåskådning. Trots att kursplanerna idag inbjuder till en icke-konventionell religionsundervisning, så tar inte läromedel som används i dagens gymnasieskola den möjligheten.

Nyckelord: Livsåskådning, livsåskådningar, livsåskådningsdidaktik, religionsdidaktik, läromedel, kunskapssyn.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte – och frågeställningar.....	6
1.2 Begrepp och definitioner.....	6
1.2.1 Livsåskådning och Religion.....	6
1.2.2 Läromedel.....	8
1.3 Bakgrund.....	9
1.3.1 Religionsämnet.....	9
1.3.2 Religionsämnets historia.....	10
1.3.3 Läromedel.....	11
1.3.4 Forskningsläge.....	11
1.4 Tillvägagångssätt.....	14
1.4.1 Material/Avgränsningar.....	14
1.4.2 Allmänt om metod.....	15
1.4.3 Min metod.....	15
1.4.4 Analytisk utgångspunkt.....	16
2. Livsåskådning i läromedlen.....	18
2.1 Livsåskådningsdefinitioner.....	18
2.1.2 Söka svar.....	18
2.1.3 Religion och sånt.....	19
2.1.4 Religion och sammanhang.....	19
2.1.5 Relief.....	20
2.1.6 Webbaserade läromedlen.....	20
2.1.7 Sammanfattande diskussion.....	20
3. Livsåskådningarnas utrymme i jämförelse med kristendomen.....	22
3.1 Sammanfattande diskussion.....	22
4. Kristendomen VERSUS Livsåskådningar.....	25
4.1 Söka svar.....	25
4.1.2 Kristendomen.....	25
4.1.3 Livsåskådningar.....	26
4.2 Religion och sånt.....	27

4.2.1 Kristendomen	27
4.2.2 Livsåskådningar.....	27
4.3 Religion och sammanhang	28
4.3.1 Kristendomen	28
4.3.2 Livsåskådningar.....	28
4.4 Relief	28
4.4.1 Kristendomen	28
4.4.2 Livsåskådningar.....	29
4.5 Webbaserade läromedel	29
4.6 Sammanfattande diskussion	29
5. Läromedlens frågor och uppgifter om livsåskådningar.....	32
5.1 Söka svar	32
5.2 Religion och sånt.....	33
5.3 Religion och sammanhang	33
5.4 Relief.....	34
5.5 Religionskunskap här och nu	34
5.6 Sammanfattande diskussion	35
6. Avslutande reflektion	37
6.1 Kunskapssyn.....	37
6.1.2 Utrymme, definition och beskrivning.....	38
7. Slutsatser	42
8. Avslutande tankar.....	43
8.1 Allmänt om religionsundervisning	43
8.1.1 Livsåskådningsundervisning	45
8.1.2 Lärarna och lärarutbildningen	46
9. Käll- och litteraturförteckning.....	47
9.1 Litteratur.....	47
9.2 Uppsatser.....	48
9.3 Muntlig och skriftlig information.....	48
9.4 Internetreferenser	48
9.5 Källor.....	49
9.5.1 Internetkällor	49

1. Inledning

Religionsämnet (kristendomskunskap) är det äldsta skolämnet i den svenska skolans historia. Efter andra världskriget och framåt så har det svenska samhället ständigt utvecklats i riktning mot ett mer sekulariserat och pluralistiskt samhälle. Religionsämnets roll och vad som ska ingå i religionsundervisningen har ofta debatterats, framförallt så fanns det en het debatt under 1950-talet, en debatt som kristendomens och kyrkans människor förlorade i det avseendet att Kristendomskunskap ersattes av Religionskunskap på 1960-talet. Religionsundervisningen skall idag vara objektiv och allsidig och har utvecklats från att vara lärostoffcentrerad till att vara elevcentrerad. Trots att de moderna läroplanerna har satt livsåskådningsfrågor och livsfrågor i centrum har undervisningen ofta fortsatt var religions- och lärostoffcentrerad.¹ Skolor och lärare har alltså inte tagit tillvara på möjligheten att hålla en annorlunda religionsundervisning som kursplanerna genom åren inbjudit till. Jag tolkar Sven G. Hartman som att den konventionella religionsundervisningen fortsatt i den svenska skolan i en form som liknar 1963 års läroplan, trots nya läroplaner.²

Undervisningen i den svenska gymnasieskolan skall utgå från de nationella målen i kursplanerna som är framarbetade av skolverket, det gäller oavsett vilken kurs en lärare undervisar i. Dock är det upp till varje lärare i samråd med de elever som läser kursen att tolka målen gemensamt och välja stoff till undervisningen. Även fast lärare och elever hämtar stoff från en mängd olika kanaler i dagens samhälle är dock läroböcker fortfarande vanligt förekommande på gymnasieskolor. Ett annat läromedel som har gjort inmarsch i skolvärlden är webbaserade läromedel.

De nationella målen för kursen Religionskunskap A på gymnasiet ser ut på följande vis:

Efter avslutad kurs skall eleverna ha uppnått följande mål:

- Kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla
- Känna till kristendomens och några andra världsreligioners och andra livsåskådningars grundläggande uttrycksformer, tro och idéer
- Kunna relatera religioners och andra livsåskådningars uttrycksformer, tro och idéer till problemsituationer i vardags- och yrkesliv
- Kunna samtala om problemsituationer i vardagen och i yrkeslivet utifrån en given etisk och moralisk utgångspunkt
- Kunna identifiera och ta ställning till sådant som befrämjar eller som strider mot grundläggande värden i samhället
- Kunna reflektera över andra människors olika sätt att tänka om liv, tro och etik

¹ Hartman 1994, sid. 14-33

² Hartman 1994, sid. 9-41

- Förstå vad de egna värderingarna betyder för självuppfattningen och för hur man uppfattar människor i sin omgivning.³

Dessa mål är tolkningsbara och öppna, men faktum är att begreppet *livsåskådningar* förekommer i tre av sju mål, lika många gånger som begreppet religion. Då Religionskunskap A är ett kärnämne så ska samtliga personer som genomgått en gymnasial utbildning sedan etableringen av LPF 94 (Läroplanen för de frivilliga skolformerna) känna till något om livsåskådningar enligt kursplanen för Religionskunskap A.⁴

Oavsett var lärare och elever hämtar sitt stoff ifrån så är det rimligt att anta att en lärobok eller ett webbaserat läromedel är vanligt förekommande i minsta fall som komplement till det övriga materialet som används i undervisningen. Det jag vill undersöka i denna uppsats är livsåskådningars *utrymme* och *roll* i webbaserade läromedel och i läroböcker. Min hypotes är att livsåskådningar är underordnade religioner både vad gäller utrymme och beskrivning.

1.1 Syfte – och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilket utrymme livsåskådningar har i några läroböcker och i några webbaserade läromedel, samt hur livsåskådningarna beskrivs och vilken typ av kunskap om dessa som förmedlas.

- Finns det någon definition av livsåskådning i läromedlet och hur diskuteras begreppet?
- Har livsåskådningar något utrymme? I sådana fall hur mycket och vilka livsåskådningar tas upp?
- Bygger kunskapen som förmedlas om livsåskådningar på förståelse eller fakta?
- Hur skiljer sig beskrivningen av kristendomen och livsåskådningar i läromedlen?
- Är livsåskådningar underordnade religioner?

1.2 Begrepp och definitioner

1.2.1 Livsåskådning och Religion

Livsåskådningsbegreppet kan upplevas både diffust och svårtolkat, men en av de första och mest inflytelserika livsåskådningsforskarna i Sverige, Anders Jeffner som varit professor i

³ Kursplanen för Religionskunskap A (2009-10-05)

⁴ Vad är gymnasieskola?(2009-10-27); Kursplanen för Religionskunskapen A (2009-10-05)

tros- och livsåskådningsvetenskap, definierar begreppet så här: ”En livsåskådning är de teoretiska och värderingsmässiga antaganden som utgör eller har avgörande betydelse för en övergripande bild av människan och världen och som bildar ett centralt värderingssystem och som ger uttryck till en grundhållning.”⁵

Denna definition har kritiserats och tolkats av Mikael Stenmark, Sten Philipsson och Kjell Kallenberg, men den kritiken har inte lett till att definitionen förkastats utan till en modifiering av definitionen. Det tillägg eller den modifiering av definitionen som dessa gör, innebär att det finns både en substantiell och en funktionell dimension i livsåskådningar. Dessa dimensioner saknas om en forskare utgår från Jeffners definition.⁶

Jeffner menar att alla religioner blir livsåskådningar, men även att ideologier eller tankeriktningar som marxismen och feminismen också blir livsåskådningar, samt att det kan finnas livsåskådningar som ännu inte har ett namn.⁷ Detta skulle kunna tolkas som att både religioner och tankeriktningar kan innefattas i begreppet livsåskådning. Carl Reinhold Bråkenhielm menar att en livsåskådning inte behöver innehålla en tro på en högre, helig personlig makt.⁸ Detta är kärnan till skillnaden mellan en religion och en livsåskådning. En religion kan vara en livsåskådning om vi väljer att använda oss av ett vitt livsåskådningsbegrepp, men en livsåskådning som t ex marxismen kan inte räknas som en religion.

I boken *Religionsvetenskap – En inledning* ställs frågan: *vad är religion?* Av de svar som ges på frågan i boken så fastnar jag för definitionen av religion som en tro på en eller flera gudar.⁹ Det jag vill visa i min argumentation är att livsåskådningsbegreppet kan innefatta begreppet religion beroende på vilken definition en människa tillskriver begreppet. Om begreppen religion och livsåskådning används samtidigt i en mening som är fallet i målen för Religionskunskap A¹⁰ så har begreppen enligt mig olika innebörd även fast de är besläktade med varandra. Detta bekräftas också av den definition som 1992 års läroplanskommitté gör av begreppet livstolkning: ”[e]tt sätt att organisera upplevelsevärlden”.¹¹ Bråkenhielm menar att livstolkning ingår i livsåskådningsbegreppet, men att denna definition inte är fruktbar.¹²

⁵ Jeffner 1991, sid. 13

⁶ Lindfelt 2003, sid. 182-183

⁷ Jeffner 1991, sid. 13-14

⁸ Bråkenhielm 2001, sid. 9

⁹ Ekstrand 2001, sid. 10-11

¹⁰ Kursplanen för Religionskunskap A (2009-10-05)

¹¹ Läroplanskommittén 1992, sid. 237

¹² Bråkenhielm 2001, sid. 10

Jeffner har presenterat två definitioner av begreppet livsåskådning, den ena är från 1981 och den andra från 1982, där den senare enligt mig bara är en förfining av den tidigare. Den kritik som framkommit emot Jeffner är oväsentlig för denna uppsats och jag anser att Jeffners definition från 1982 är en fruktbar definition för denna uppsats.

Begreppet livsåskådning kan enligt min mening ha två innebörder och kortfattat så kan mitt resonemang beskrivas så här: Att **Livsåskådningar I** innehåller samtliga religioner, ismer, ideologier osv. Sedan delas **Livsåskådningarna I** in i icke-religiösa livsåskådningar och religiösa livsåskådningar. I nästa steg kallas de religiösa livsåskådningarna religion medan de icke-religiösa livsåskådningarna kallas **Livsåskådningar II**. In denna uppsats kommer innebörden av **Livsåskådningar II** att användas.

Detta är bara ett urval av de definitioner som finns av begreppen religion och livsåskådning, men att presentera fler exempel och föra en ännu längre diskussion kring dessa finner jag inte meningsfullt då denna uppsats syfte inte är redogöra och förklara hur dessa begrepp kan användas eller används, utan jag är ute efter att finna en funktionell stipulativ definition för denna uppsats. Jeffners definition av livsåskådning används även av Nationalencyklopedin.¹³

1.2.2 Läromedel

Kjell Härenstam påvisar i sin avhandling *Skolboks-islam – Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap* att begreppet läromedel har en vid betydelse. Han hänvisar framförallt till Lgr -80 (Läroplanen för grundskolan 1980) som definierar läromedel så här: ”Läromedel är sådant som lärare tillsammans med elever kommer överens om att använda för att nå uppställda mål”.¹⁴ Nationalencyklopedin definierar läromedel så här: Läromedel är ett ”pedagogiskt hjälpmedel i undervisningen, tidigare närmast synonymt med lärobok, numera ett vidare begrepp som innefattar t.ex. nätbaserad information, filmer och ljudinspelningar”.¹⁵ Läromedel har en längre tid haft en vid betydelse från att tidigare ha inneburit en lärobok. I denna uppsats definierar jag läromedel som just lärobok och webbaserade läromedel.

¹³ <http://www.ne.se/lang/livs%C3%A5sk%C3%A5dning> (2009-11-01)

¹⁴ Härenstam 1993, sid. 27

¹⁵ <http://www.ne.se/kort/l%C3%A4romedel> (2009-11-01)

1.3 Bakgrund

1.3.1 Religionsämnet

Enligt skolverket är syftet med religionsämnet att eleverna ska få möjlighet att reflektera över existentiella och etiska frågor, de ska tillägna sig en förståelse för att andra personer kan tolka saker på ett annat sätt än vad eleven själv gör. Religionskunskap syftar också till att eleverna ska få kunskap om religioner och livsåskådningar vad gäller tro, traditioner och begrepp och dessa kunskaper ska ge analysredskap för att kunna värdera och ta ställning till olika frågor. Utbildningen strävar efter att ge en fördjupad kunskap som ökar förståelsen. Etik är också en del av syftet med ämnet där eleven ska få kunskap om olika uppfattningar kring etiska frågor som finns i samhället.¹⁶

Undervisningen i religionskunskap ska vara objektiv när olika religioner och livsåskådningar beskrivs och detta ska ske på ett allsidigt och sakligt vis. Det är frågor om verkligheten, människa, världen och värdena som ska sättas i centrum, där ett samspel mellan kunskapsperspektiv och existentiella frågor gör att ämnet blir konkret, verklighetsnära och personutvecklande. Olika dimensioner ska belysas och undervisningen skall sättas i olika kontexter som t ex kulturell mm. Kursen Religionskunskap A ska bygga vidare på grundskolans religionsundervisning.¹⁷ ”Kursen betonar etiska och moraliska frågor samt människors olika livstolkningar. Kursen skall visa att religion och livsåskådning är naturliga delar av samhällslivet och också ge förståelse av vad ett eget ställningstagande kan betyda för den personliga utvecklingen. Kursen skall anknyta till elevens studieinriktning.”¹⁸ Religionskunskap som ämne har sex mål att sträva emot där begreppet livsåskådning ingår i fem av dessa.¹⁹

Religionsämnet i den svenska gymnasieskolan är ett komplext ämne där många olika perspektiv ska ges till eleverna, men så som jag tolkar skolverket så är det människan och människans livstolkningar som ska studeras, för att ge eleverna en förståelsebaserad kunskap där ämnets beskrivning är överordnad kursplanen.

¹⁶ <http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap> (2009-10-29)

¹⁷ <http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap> (2009-10-29)

¹⁸ <http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap> (2009-10-29)

¹⁹ <http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap> (2009-10-29)

1.3.2 Religionsämnetns historia

Religionsämnetns historia i den svenska skolan är lång. Jag kommer här att göra en kort redogörelse för religionsämnetns historia från 1960-talet, då en objektiv religionsundervisning infördes, fram till idag.²⁰ I början av 1960-talet ersattes Kristendomsämnet med Religionskunskap, skolan skulle inte längre upprätthålla ett bildningsideal utan vara samhällsanpassad. Eleven fick en plats i den svenska skolan och ingen hade rätten att påtvinga eleven en uppfattning angående religion.²¹ Detta är vad vi kan kalla religionsämnetns födelse i den svenska skolan. Utöver en objektiv religionsundervisning så tonades den fostrande delen av ämnetns karaktär ned under 1960- och 1970-talet. Under 1980-talet svängde det till att eleven skulle fostras men det lades ett mindre fokus på hur.²² Den senaste förändringen skedde 1994 (Se föregående avsnitt) och är gällande än idag.

Religionsämnetns förändring och utveckling sedan 1960-talet följer det svenska samhällets utveckling mot ett mer och mer sekulariserat samhälle. Hamberg påvisar att det är en minoritet av den svenska befolkningen som ger uttryck för en kristen tro och att människor istället utvecklar individuella trosföreställningar.²³

En person som är svår att bortse ifrån när det gäller svensk undervisnings – och religionsundervisningshistoria är Sven G. Hartman. Hartman menar att religionsämnet har utgjort en stor del av den politiska skoldebatten i Sverige i jämförelse med andra skolämnen. Det har funnits representanter från delar av samhället som har haft som mål att föra bort religionsundervisningen från den konservativa traditionella undervisningen med kristendomen i centrum. Exempel är olika ateistiska grupper och arbetarrörelsen, medan det funnits representanter som har velat behålla den konservativa undervisningen från kyrkans håll. Grundandet av KDS (Dagens Kristdemokrater) har indirekt sin födelse i en namnlista som protest mot övergången från Kristendomskunskap till Religionskunskap 1963. Debatten om religionsämnetns vara eller icke vara och dess utformning har alltså figurerat på många olika plan i samhället och med representanter från en rad olika grupper. Genom KD har kristna grupperingar, trots att inte kyrkan har någon makt kvar över skolan, varit med och påverkat utformningen av LPF 94.²⁴

²⁰ <http://www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap> (2009-10-29)

²¹ Olivestam 2006 sid. 21-23

²² Olivestam 2006 sid. 21-23

²³ Bråkenhielm 2001 sid. 60

²⁴ Hartman 1994, sid. 24

1.3.3 Läromedel

I min uppsats där läromedel är en central del av undersökningen anser jag det vara relevant att veta vem som ansvarig för en skolas läromedel. Enligt LPF 94 är det rektorns ansvar att eleverna får tillgång till läromedel av god kvalitet.²⁵

Efter det att SIL:s (statens institut för läromedel) granskning av läromedel upphörde så finns det idag ingen myndighet som granskar läromedel, utan det är således upp till varje skolas rektor att införskaffa läromedel och om de ska granskas så är det rektor som sätter ramarna för hur granskningen ska gå till.²⁶ För att undersöka detta på ett lokalt plan så frågade jag Birgitta Pettersson, rektor på en gymnasieskola i Gävle om hur det gick till när deras skola införskaffade nya läromedel. Svaret var att det är upp till varje ämneslag att besluta angående vilka läromedel som skall köpas in, samt att följa den budget som finns uppsatt för respektive ämneslag.²⁷ Det är således upp till lärarna själva att granska de läromedel som eventuellt skall köpas in och de som har köpts in sedan tidigare.

1.3.4 Forskningsläge

En hel del examensarbeten inom lärarprogrammet handlar om ungdomars inställning till livsfrågor och deras livsåskådningar. Dessa bygger ofta på kvalitativa intervjuer som t ex Christian Jarls examensarbete från Linköpings universitet.²⁸ Andra examensarbeten har granskat islam och hinduismen i läroböcker utifrån ett genusperspektiv som Maria Malmberg & Nina Sonefjord²⁹ eller genomfört allmänna granskningar av islam i läroböcker som Marianne Åkerlund.³⁰

Erika Leva & Therese Tåge har skrivit ett examensarbete som är intressant för denna uppsats. Deras syfte är ”att undersöka hur upplägget av läromedel i ämnet religionskunskap kan se ut och hur olika religioner och livsåskådningar presenteras i dessa läromedel”.³¹ Denna uppsats angränsar till min uppsats, men Leva & Tåge är ute efter hela strukturen i några läroböcker och om eleverna kan nå alla målen för kursen Religionskunskap A genom läroböckerna samt att de genomfört ostrukturerade intervjuer med tre lärare om vad som styr inköp av lärome-

²⁵ LPF 94, sid. 16

²⁶ Skolverkets upplysningstjänst

²⁷ Pettersson, Birgitta (2009-10-16)

²⁸ Jarl 2007

²⁹ Malmberg, Sonefjord 2006

³⁰ Åkerlund 2005

³¹ Leva, Tåge 2006, sid. 7

del.³² I deras uppsats *Läromedel i skolan – Finns det perfekta läromedlet?* kommer de fram till att läroböckerna som de granskat uppfyller kraven för att eleverna ska nå målen i Religionskunskap A, samt att de anser att det perfekta läromedlet inte finns.³³ Min uppfattning är att omfånget på deras examensarbete är för stort, de kan endast ge en liten övergripande bild av läromedlens innehåll och struktur, men att bedöma om fyra läromedel håller djupet och bredden för att nå målen i kursplanen för Religionskunskap A inom ramarna för en C-uppsats ställer jag mig tvivlande till, speciellt med tanke på att de genomför intervjuer.

Vad det gäller kunskapssyn utgår Leva & Tåge från de fyra F:en, fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet som de har hämtat från SOU 1992:94.³⁴ Enligt dem är det den grundläggande kunskapssynen i LPF 94³⁵ och detta är en bra modell för kunskapssyn, men jag kommer att utgå från en annan kunskapssyns modell, men mer om den senare i uppsatsen.

Kjell Härenstam är en forskare som jag anser att det inte går att förbise när det gäller undersökningar av läromedel och kunskapssyn. Hans avhandling *Skolboks-islam – Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap* och hans bok *Kan du höra vindhästen? – Religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap* är väsentliga för uppkomsten av denna uppsats.³⁶ Då hans avhandling utkom 1993 så utgår den från LPF 94:s föregångare LGR 80, vilket leder till att utgångspunkterna vad gäller läroböcker kontra läroplan blir annorlunda än i denna uppsats. Härenstam kommer fram till att det går att finna läroböcker som har en hög acceptabel bild av islam vid tidpunkten för hans avhandling, dock väljer han att belysa de läromedel som inte har en acceptabel bild. Han kommer fram till att många läroböcker har en negativ bild av islams människosyn, gudstro och dess koppling till konflikter, samt att han kritiserar bilden av islam som en övernationell religion för hela mellanöstern, utan att regionala skillnader eller kulturell påverkan beskrivs.³⁷ Vidare riktar Härenstam kritik mot att läromedelsförfattarna inte utnyttjar möjligheten som läroplanen ger, utan fortsätter att ge etiker och klassifikationer på fenomen inom religioner istället för att fokusera på elevernas personliga utveckling. Han menar att läroböckerna enligt läroplanen har möjligheten att fokusera på tankar, idéer, visioner, människosyn ect, men att inte läromedelsförfattarna tar den möjligheten. Härenstam anser att det är läromedelsförfattarnas kunskapssyn som är problemet. Den kunskapssyn som är dominerande

³² Leva, Tåge 2006, sid. 17-19

³³ Leva, Tåge 2006, sid. 45

³⁴ Leva, Tåge 2006, sid. 12; Läroplanskommittén 1992, sid. 65

³⁵ Leva, Tåge 2006, sid. 13

³⁶ Härenstam 2000; Härenstam 1993

³⁷ Härenstam 1993, sid. 271

går ut på att sätta etikett på ett fenomen och sedan karakterisera fenomenet med några enkla drag för att skilja fenomen från andra, denna kunskapssyn leder till att läroboksförfattare gör en rejäl förenkling av en komplex verklighet. Sist men inte minst anser Härenstam att det finns en motsättning mellan läroplanens kunskapssyn som bygger på förståelse, och läromedlens kunskapssyn som bygger på klassifikationer, där klassifikationer är något absolut och statiskt medan förståelse är något gradvist och föränderligt som verkligheten.³⁸

Härenstams bok *Kan du höra vindhästen* utkom år 2000 och påminner mycket om hans avhandling men handlar framförallt om tibetansk buddhism och har flera didaktiska reflektioner.³⁹ Härenstam kommer fram till att det har varit en positiv utveckling av läroböcker från 1960-talet fram till år 2000 vad gäller beskrivningen av tibetansk buddhism och att det finns en stor problematik när det gäller tolkningar av svåravgränsade fenomen som gäller religion.⁴⁰

Som jag tolkar Härenstam så bör all framställning av religion bygga på respekt för de människor som beskrivs. Ett urval till något så begränsat som ett läromedel kan aldrig vara komplett och en författares framställning bygger mycket på tidsanda, politiskt och religiöst klimat i det egna landet. Om kunskap ges en snäv tolkning till att vara det som står i ett läromedel, så är kunskap en produkt av sociala och politiska normer.⁴¹ När det inte går att nå en komplett framställning i ett läromedel så kanske det är bättre att medvetet välja sina utgångspunkter än att göra omedvetna val.⁴²

Skolöverstyrelsens undersökning från 1968 rörande elevernas intresse för religionskunskap visade att eleverna ville gå från faktabaserad undervisning till mer diskussioner om deras livsfrågor. Carl Olivestam menar att idag, när kursplaner förespråkar detta så domineras skolan fortfarande av faktabaserad religionsundervisning.⁴³

Forskningsläget visar att det har bedrivits en begränsad forskning om läromedel på avancerad nivå, där framförallt Härenstam står för dessa insatser. Vad det gäller livsåskådningar i religionsundervisningen så har en liten insats gjorts på grundnivå, men ingen insats på avancerad nivå.

³⁸ Härenstam 1993, sid. 273-275

³⁹ Härenstam 2000

⁴⁰ Härenstam 2000, sid. 108

⁴¹ Härenstam 2000, sid. 109-110 & sid 118-120

⁴² Härenstam 2000, sid. 120-121

⁴³ Olivestam 2006, sid. 19

Jag anser att det finns tre dimensioner angående läromedelsforskning vilka har sin utgångspunkt i dessa aspekter: objektivitet, kunskapssyn och styrdokument. Mitt mål med denna uppsats är att allmänt fortsätta granska läromedel samt att mer specifikt fylla tomrummet i forskningen vad det gäller livsåskådningars utrymme i religionsundervisningen med utgångspunkt i läromedel för att sedan knyta ihop detta med kunskapssyn och styrdokument.

1.4 Tillvägagångssätt

1.4.1 Material/Avgränsningar

Jag har valt att granska fyra läroböcker och två webbaserade läromedel. Dessa läromedel används i varierande utsträckning på en gymnasieskola i Gävle, men läroböckerna finns i klassuppsättning för åtminstone en klass och de webbaserade läromedlen används av minst en undervisande lärare.⁴⁴

Här finner jag att det är på sin plats att förklara hur de webbaserade läromedlen används i praktiken. De kan användas tillsammans med en lärobok (vilket är grundtanken med de två läromedel som jag kommer att granska), det kan även användas när eleverna arbetar enskilt med olika frågor. När läraren exempelvis har haft en genomgång av kristendomen och sedan gör alla elever frågorna om kristendomen som finns i läromedlet. Skolan varifrån jag har fått låna de webbläromedlen jag kommer att granska använder sig framförallt av övningar och frågor från dessa läromedel.⁴⁵ Att jag enbart granskar läromedel från en skola är dels för att jag måste göra en avgränsning, samt att jag vill undersöka om jag kan finna en skillnad mellan skolans olika läromedel, vilket är intressant då det bör vara lärarna själva som beslutat om att läromedlen skall köpas in.

Jag är fullt medveten om att lärare inte använder sig enbart av ett läromedel och sällan slaviskt följer läroboken från första till sista sidan, men de används på en gymnasieskola i Gävle.⁴⁶ Om läromedlen ska utvecklas och eventuella problem/brister synligöras krävs det att läromedlen har ett utrymme i den religionsdidaktiska forskningen.

Läroböckerna som jag kommer granska är följande:

⁴⁴ Hansson, Monica (2009-10-23)

⁴⁵ Hansson, Monica (2009-10-23)

⁴⁶ Hansson, Monica (2009-10-23)

Ring, Börge, *Religion och sammanhang: religionskunskap kurs A och B*, 1:a uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2001

Ring, Börge, *Religion och sånt: religionskunskap kurs A*, 2dra, [omarb.] uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2004

Mattsson, Malin, Eriksson, Leif & Hedengren, Uriel, *Söka svar: religionskunskap kurs A & B*, 1:a uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2000

Tidman, Nils-Åke & Wallin, Kerstin, *Relief Livsvägar: religionskunskap för A-kursen*, Gleerup, Malmö, 2008

De webbaserade läromedlen som jag kommer granska är följande:

Relief Livsvägar och *Religion här och nu – Religionskunskap A*. Dessa båda ges ut av Gleerups. Vi kan alltså konstatera att *Relief Livsvägar* finns som både lärobok och webbläromedel.

1.4.2 Allmänt om metod

Som nämnts tidigare är Härenstams forskning viktig för denna uppsats, vad säger då Härenstam angående metod? Allmänt menar han att om ett fenomen är mätbart så är en kvantitativ metod att föredra, men om undersökningen handlar om t ex mening och innehåll i texter (alltså en djupare tolkning av texter) så är kvalitativa metoder att föredra. Det som styr metodvalet är om forskaren väljer att fokusera på frågan hur ofta fenomenet förekommer eller hur fenomenet framställs i texten.⁴⁷

1.4.3 Min metod

Jag har inslag av hur ofta livsåskådningar förekommer i min uppsats, men huvuddelen av min uppsats undersöker hur livsåskådningar framställs. Jag kommer i min granskning av läromedel använda mig av en komparativmetod och dokumentanalys. Jag kommer själv att skapa de verktyg som jag kommer att använda för att granska varje läromedel. Målet med läromedelsgranskningen är att visa skillnader och likheter vad gäller utrymme, beskrivning och kunskapssyn för att slutligen koppla detta till kursplanen.

Jag åberopar inte att jag kommer att finna en generell bild eller en absolut sanning i min undersökning. Det är inte heller uppsatsens mål att kritisera religionsämnet för att religioner

⁴⁷ Härenstam 1993, sid. 86 & 89

står i centrum, däremot är det uppsatsens mål att skapa en bild av hur beskrivningen och framställningen av livsåskådningar kan se ut i läromedel, samt presentera en annorlunda bild av hur religionsundervisningen skulle kunna se ut även fast målen för ämnet följs. En del av lärarbetet handlar om att tolka kursplaner för att sedan konkretisera dem. Därför anser jag att min utgångspunkt bör vara att jag är ute efter en förståelse och tolkning av den text jag finner i läromedlen. Mina tolkningar och den förståelse jag skapar utgår från min egen kultur, kunskap och den värld jag lever i. Dessa påverkansfaktorer styr också andra lärares tolkning av kursplanen. Det är alltså mina egna delvis subjektiva tolkningar som det kommer att redogöras för. Jag kommer dock att sträva efter att vara så objektiv som möjligt i mina tolkningar. Sist men inte minst vill jag belysa att syftet med min uppsats inte är att kritisera något specifikt förlag eller någon specifik läromedelsförfattare.

1.4.4 Analytisk utgångspunkt

Olivestam presenterar tre didaktiska modeller; förmedlingsdidaktik, progressionsdidaktik och hermeneutikdidaktik. Förmedlingsdidaktiken utgår från att läraren står i centrum, samt väljer och förmedlar kunskap till eleverna. Progressionsdidaktiken utgår från att läraren gradvis ska leda eleven mot uppställda mål, samt att den syftar till individens utveckling på en mängd olika plan. Hermeneutikdidaktik utgår från att eleven ska få intresse för ämnets innehåll genom att koppla det till elevens egen tolkning, där fokus ligger på likheter och inte skillnader. Dessa olika didaktiska modeller försöker LPF 94 hitta en balans emellan enligt Olivestam.⁴⁸

Jag skulle vilja påstå att detta är bra utgångspunkter, men jag menar att det finns en kunskapsyn som är överordnad dessa modeller och som styr undervisningens ”faktainnehåll”. Härenstam presenterar två kunskapssyner och han döper dem till den **analytiska/positivistiska** kunskapssynen och till den **hermeneutiska/dialektiska** kunskapssynen.⁴⁹ Jag kommer i min uppsats att döpa om dem, den första kunskapssynen döper jag till den **positivistiska** och den andra till den **hermeneutiska**. Den positivistiska kunskapssynen bygger på fakta som är en beskrivning av verkligheten och värderingar som uttrycker inställningar till fakta. Den kunskapssynen leder till att läromedlen i huvudsak ska hänvisa till objektiv kunskap. Den hermeneutiska kunskapssynen bygger på att inte ha en objektiv utgångspunkt vid tolkning av världen, utan att eleven har redan en uppfattning om religioner vid mötet dessa. Exempel på

⁴⁸ Olivestam 2006, sid.143-147

⁴⁹ Härenstam 2000, sid. 141-142

frågor i undervisningen som kommer från positivistiska kunskapssynen är: Vad utmärker islam? Peka ut några skillnader mellan islam och judendomen. Den hermeneutiska kunskapssynen utgår från att det inte finns någon absolut sanning och att eleven måste få möta nya texter och bilder som vidgar elevens horisonter.⁵⁰

Texten i läromedel som är skrivna utifrån den positivistiska kunskapssyn bör vara så faktrainriktad som möjligt, informera på ett neutralt sätt samt inte redovisa osäkra vetenskapliga påståenden. Läromedel skrivna utifrån denna kunskapssyn strävar efter att ge eleverna en ”slutgiltig sanning”.⁵¹ Läromedel som är skrivna utifrån den hermeneutiska kunskapssynen ska inte ange ”slutgiltiga sanningar” utan presentera texter som gör eleven nyfiken på nya texter. Förståelseaspekten av kunskapssynen leder till att så många perspektiv som möjligt skall ges av fenomenet. Både en kognitiv förståelse och en emotionell förståelse är viktigt. Läromedel skrivna utifrån den hermeneutiska kunskapssynen ska ha sin utgångspunkt i elevers fördomar, vilket borde öppna för mer litterära och poetiska texter, dock utesluter inte denna kunskapssyn att en så allsidig och ärlig bild som möjlig ges av livsåskådningar och religioner, men att alla beskrivningar är formade av författarens sätt att se på tillvaron. I praktiken skulle detta innebära att kursen Religionskunskap A skulle se olika ut beroende på vilken gymnasieskola en elev går i.⁵² Sist men inte minst får den kunskapssyn ”som ligger bakom ett läromedel också klara konsekvenser för vad, varför och hur läromedlen presenterar en religion”.⁵³

Slutligen kan det enligt Härenstam konstatera att oavsett balansen mellan olika didaktiska modeller i LPF 94 så är det kunskapssynen som styr de fakta som presenteras i religionsämnet läromedel. Jag kommer att analysera om läromedlens beskrivningar av livsåskådningar har en positivistisk kunskapssyn eller en hermeneutisk kunskapssyn.

⁵⁰ Härenstam 2000, sid. 141-142

⁵¹ Härenstam 2000, sid. 142-144

⁵² Härenstam 2000, sid. 142-145

⁵³ Härenstam 2000, sid. 145

2. Livsåskådning i läromedlen

2.1 Livsåskådningsdefinitioner

Jag kommer i varje kapitel att granska läromedlen i följande ordning: *Söka svar*, *Religion och sånt*, *Religion och sammanhang*, *Relief*, *Reliefs* webbläromedel och sist *Religion här och nu*. Detta är ingen rankning inbördes mellan läromedlen utan det är den struktur jag valt att använda mig av. Läromedlet: *Relief Livsvägar: religionskunskap för A-kursen*, kommer av mig att ges namnet *Relief* i resterande delen av uppsatsen av mig. I slutet av varje kapitel kommer en analys och jämförelse att ske som jag har valt att döpa till sammanfattande resultat.

2.1.2 Söka svar

Författarna till läromedlet menar att varje människa aktivt försöker att hitta en plats och mening i livet, men att denna sökning inte alltid behöver leda till en religiös tro, vilket leder till att livsåskådningar är ett bättre begrepp att använda än religion.⁵⁴ Författarna menar att livsåskådningar kortfattat kan beskrivas så här: ”Livsåskådningar – ett sätt att se på livet”⁵⁵, dessa livsåskådningar ger människan en kompass och vägledning i livet som hjälper oss när vi möter livets stora frågor.⁵⁶

Författarna menar att livsåskådningsbegreppet har debatterats och att begreppet har fått många teoretiska förklaringar genom åren, men de anser att livsåskådningar kan sammanfattas så här: ”... något förenklat kan man säga att en livsåskådning är en livsmodell.”⁵⁷ Vidare säger författarna att en livsåskådning kan innehålla en tro på något gudomligt och då är den religiös, men att det även finns icke-religiösa livsåskådningar. Livsåskådningar innehåller tankar, känslor och värderingar som styr över hur människor ska leva sina liv. Om vi skulle fråga varje enskild individ om dennes livsåskådning så skulle vi få många svar som liknar varandra, trots att det kan påstås att varje människa har en unik livsåskådning, men generellt tänker och tror människor väldigt lika.⁵⁸ En livsåskådning kan inte existera utan grundläggande tankar om världen, världens historia, människan och människans natur. Sist men inte minst klargör

⁵⁴ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 14

⁵⁵ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 14

⁵⁶ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 14

⁵⁷ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 14

⁵⁸ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 14-15

författarna att en livsåskådning innehåller tankar om de mål en människa och världen strävar efter, hur dessa mål ska uppnås, samt tankar om etik och moral.⁵⁹

Författarna fortsätter sedan att definiera begreppet religion, men författarna menar att en livsåskådning kan vara religiös och icke-religiös, men att en icke-religiös livsåskådning inte kan vara en religion. För att sedan försöka levandegöra skillnaden mellan en religiös och en (icke-religiös) livsåskådning ställer författarna upp ett kortfattat schema av kristendomen och marxismen. Diskussionen och definitionen av livsåskådning utgör två sidor, diskussion om vad religion är utgör också två sidor.⁶⁰

2.1.3 Religion och sånt

Alla människor har en livsåskådning som kan vara religiös eller icke-religiös, men livsåskådningen innehåller mer eller mindre genomarbetade tankar om livet, världen och människan.⁶¹ Livsåskådningar förklarar vår livssituation, religion är en form av livsåskådning, men var sig det handlar om en religion eller en annan livsåskådning så försöker dessa svara på de existentiella frågorna: Varifrån kommer människan och världen? Varför är vi så här och vad händer efter döden? Författaren gör även en kortfattad definition av religion. Diskussionen och definitionen av livsåskådning utgör en tredjedelssida och diskussionen om vad religion är utgör samma sidantal.⁶²

2.1.4 Religion och sammanhang

För att förklara sin livssituation har människan tagit hjälp av livsåskådningar, samtliga människor har en livsåskådning. Dock är det inte säkert att en människa formulerat sin livsåskådning tydligt och en människa kan ha formulerat en alldeles egen livsåskådning. En livsåskådning innebär att en människa har tankar om världen, människan och livet. Den söker svar på frågor om hur livet har uppkommit, om det finns en mening med livet och vad som är viktigt i livet. Religion är en form av livsåskådning och typsikt för religioner är vägen till frälsning. Gemensamt för religioner och livsåskådningar är att de söker svara på existentiella frågor. Författaren gör sedan en diskussion om vad religion är. Diskussionen om vad religion

⁵⁹ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 16

⁶⁰ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 21-23

⁶¹ Ring 2004, sid. 10

⁶² Ring 2004, sid. 8-10

är utgör ungefär en halv sida och diskussionen och definitionen av livsåskådning utgör också ungefär en halv sida.⁶³

2.1.5 Relief

Alla människor funderar över vad som är rätt och fel, och efter vad som är värt att sträva efter samt livet i allmänhet. Människor har en uppfattning om vad som är viktigt det är grunden till en livsåskådning. Samtliga människor har en livsåskådning och den kan men behöver inte vara religiös, detta utesluter dock inte att en ateist kan ha liknade moraliska värderingar som en kristen. Vissa deltar i religiösa högtider utan att vara troende och andra tar avstånd från religiös tro och försöker finna nya icke-religiösa sätt att fira livet och dess högtider. Människor ska ha rätt att välja ett liv fritt från religion, men även rätten att välja religion Författarna för en annorlunda diskussion i jämförelse med övriga läromedel om att religion kan ges olika dimensioner och att den kan liknas vid olika vägar. Diskussionen om religion ges tre sidors utrymme medan diskussionen om livsåskådning ges en tredjedels sida.⁶⁴

2.1.6 Webbaserade läromedlen

När det gäller de webbaserade läromedlen så finns det ingen definition av livsåskådningar utan de hänvisar till de läroböcker som tillhör respektive läromedel.

2.1.7 Sammanfattande diskussion

Samtliga läromedel för en diskussion om vad en livsåskådning är och försöker att definiera begreppet, författarna belyser också att en religion kan vara en livsåskådning, men att det också finns icke-religiösa livsåskådningar. Gemensamt för samtliga författare är att klargöra att varje människa har en livsåskådning och att denna är individuell.

Livsåskådningsdiskussionen och definitionen av begreppet får ytterst lite textutrymme i samtliga läromedel, där *Söka svar* är det läromedel som ger mest utrymme åt en definition och diskussion, medan *Relief* är det läromedlet som ger minst utrymme åt en definition och diskussion. I *Söka svar* finns ett schema med skillnader och likheter mellan marxismen och kristendomen, vilket är ett gott försök att tydliggöra att det finns många likheter mellan dessa trots att den ena är en religion och den andra är en livsåskådning. Jag anser att *Söka svar* är det enda läromedlet som för någon form av diskussion där begreppet religiösa och icke-religiösa livsåskådningar har likvärdig status. Övriga läromedel använder sig av ett liknande

⁶³ Ring 2001, sid. 8-9

⁶⁴ Tidman, Wallin 2008, sid. 12

sätt att skriva, ungefär på det här viset: Att en livsåskådning kan vara en religion, men inte behöver vara det. Det jag vill belysa här är att religion utgör den normala eller den vanliga livsåskådningen, medan (icke-religiösa) livsåskådningar inte är lika vanligt förekommande i samhället eller lika viktiga.

Diskussion om livsåskådningsbegrepp förs i inledningskapitlet av varje läromedel, redan här kan det konstateras att författarna lägger grunden för att religioner som överordnade livsåskådningar, detta genom sitt sätt att skriva. Gemensamt för samtliga läromedel är att diskussionen och definitionen om livsåskådning är väldigt begränsad vad det gäller utrymme och definitionen är ofta väldigt reducerad. Anledningen till den begränsade och reducerade bilden vid definitionen av livsåskådning kan vara författarnas kunskapssyn och deras syn på ämnet. Livsåskådningar utgör inte en viktig del av ämnet utan det är framförallt religioner som skall studeras, det är alltså deras egen uppfattning, hur de har formats och fostrats som påverkar deras sätt att skriva. Jag anser att det finns tendenser av en positivistisk kunskapssyn i sättet som författarna definierar som kan förklara den simplificering och reducering som sker: författarna vill ge korta entydiga svar som fungerar som en absolut sann kunskap.

En intressant iakttagelse är att samtliga läromedel menar att en livsåskådning kan vara religiös eller icke-religiös, men att en icke-religiös livsåskådning inte kan vara en religion. Detta liknar den definitionen jag själv har gjort av livsåskådningsbegreppet. Författarna synliggör att det finns en skillnad på livsåskådning och religion precis som läroplanen gör, vilket borde leda till att livsåskådningar precis som läroplanen anger får ett relativt stort utrymme i läromedlen. Utrymmet kommer att avhandlas i nästa kapitel.

3. Livsåskådningarnas utrymme i jämförelse med kristendomen

Tabell 1: Livsåskådningar och kristendomens utrymme i läromedlen

Läromedel	Totalt antal sidor	Antal sidor livsåskådningar	Antal sidor Kristendomen
Söka svar	347	15	37
Religion och sånt	185	3	30
Religion och sammanhang	315	1	42
Relief	225	15	38

Källa: Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, Ring 2004, Ring 2001, Tidman, Wallin 2008.

Av tabell 1 går det att utläsa att livsåskådningar får en ytterst begränsad del av utrymmet i de läromedlen jag granskat, medan kristendomen utgör en stor del av utrymmet i dessa läromedel. I *Söka svar* får marxism, existentialism, feminism och ekosofi utrymme som livsåskådningar medan ateism, humanism och agnostiker får utrymme i *Relief*. I *Religion och sånt* får humanism, existentialism och veganism utrymme. I *Religion och sammanhang* finns humanism och ateism nämnda, dessa är dock inte beskrivna utan utgör enbart exempel. I *Relief* finns intervjuer med ”vanliga” människor som en del av beskrivningen av livsåskådningar och i dessa får eleverna möta en agnostiker och en ateist i dessa intervjuer.⁶⁵

Reliefs webbaserade läromedel har ingen text om livsåskådningar utan hänvisar till läroboken. *Religionskunskap här och nu* hänvisar också till boken, men har länkar till olika hemsidor som handlar om humanism och ateism. Dessutom finns även länkar till hemsidor som handlar om rasism och en text om vad en professor i filosofi säger om meningen med livet.

3.1 Sammanfattande diskussion

Livsåskådningarna ges en mycket begränsad del av utrymmet i läromedlen trots att kursplanen för Religionskunskap A inbjuder till att ge livsåskådningar ett betydligt större utrymme och dessutom preciserar att eleverna ”Skall kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla”.⁶⁶ Procentuellt sett utgör livsåskådningar en ytterst liten del och framförallt läromedlen som är skrivna av Börge Ring som nästan helt förbiser livsåskådningar eller som läromedlen uttrycker det icke-religiösa livsåskådningar. Av hans två läromedel förbluffas jag framförallt av *Religion och samman-*

⁶⁵ Tidman, Wallin 2008, sid. 13-19

⁶⁶ Kursplanen för Religionskunskap A (2009-10-05)

hang som är till för kurserna Religionskunskap A och B. Om vi backar bandet till religionsämnet,⁶⁷ så har ämnet sex mål var av fem innehåller begreppet livsåskådning. Jag anser att det är svårt att nå dessa mål med hjälp av Börje Rings läromedel. Att sedan Ring ger satanismen större utrymme i sina böcker än t ex ateismen, finner jag väldigt förvånande. Självklart så ska religionsundervisningen vara allsidig men om den ska sättas i samhällskontext så bör väl ateismen utgöra en del av boken, då ateismen enligt mig påverkat det svenska samhället mer än satanismen. Det är även rimligt att anta att ateismen eller humanismen har en större spridning i det svenska samhället än satanismen och olika typer av sekter.

Söka svar och *Relief* har lite fler sidor som behandlar livsåskådningar, dessa läromedel gör ett försök att beskriva olika livsåskådningar, sedan kan det ifrågasättas om sidantalet ger utrymme till en god beskrivning. Att *Söka svar* inte tar upp ateism eller humanismen förvånar mig. Att sedan Ring i *Religion och sammanhang* väljer att ta upp temat kvinnor i religioner utan att diskutera feminismen är ett annat intressant val av författaren. Att feminism inte har ett större utrymme allmänt i läromedlen anser jag också förvånande med tanke på den genusdebatten som pågått/pågår i samhället. Att marxismen enbart finns med i *Söka svar* anser jag också värt att notera. Då marxismen under det senaste århundradet påverkat världen, samhällen och religion på olika sätt. Framförallt hur marxistiska länder gått till en religionsfrihet, men inte en religionsfrihet som bygger på att människor själva får välja religion utan en religionsfrihet som bygger på ett samhälle utan religion.

Att kristendomen får ett så stort utrymme kan försvaras med att det är Sveriges statsreligion och att kristendomen är den enda religionen som kursplanen för Religionskunskap A preciserat anger att eleverna skall studera i kursen. Men denna enorma skillnad i utrymme mellan livsåskådningar och kristendomen är närmast uppseendeväckande. Skillnaden i sidantal i sig ger en indikation på att samtliga författarna anser att kristendomen är en viktig del av undervisningen i Religionskunskap A. Dock tycker jag inte det är skäligt att kristendomen får 42 sidors utrymme i *Religion och Sammanhang* medan livsåskådningar får en sidas utrymme av totalt 315 sidor. Speciellt inte med tanken på att eleverna skall kunna nå målen för kursen Religionskunskap A med hjälp av det läromedel. I jämförelse med livsåskådningar och det totala sidantalet i läromedlen så ges kristendomen ett för stort utrymme i samtliga läromedel enligt mig.

⁶⁷ Se 1.4.1 Religionsämnet

I ett sekulariserat och pluralistiskt land som Sverige där ateismen är etablerad och har en väldigt stark ställning bör väl den vara en del av religionsundervisningen? Några av författarna nämner den som hastigast och andra inte alls. Men beskrivningen av ateismen är väldigt reducerad i Rings böcker, som i t ex *Religion och sammanhang*: "... **ateismen**, som varken tror på att gud existerar eller något gudomligt över huvud taget".⁶⁸ Men om religioner är det väsentliga att studera i Religionskunskap A bör inte då religionens "huvudmotståndare" ateismen studeras? Det tycker jag är rimligt, men detta håller tydligen inte läromedelsförfattarna med om. De väljer att väldigt förenklat, ibland med enbart någon rad, ibland med någon sida att beskriva olika livsåskådningar. Ateismen är bara ett exempel på en livsåskådning som skjuts åt sidan och beskrivs i förbifarten, för att belysa skillnaden mellan religion och andra tankesätt (livsåskådningar). Det intressanta är om författarnas förskjutning och åsidosättande av livsåskådningar är medvetna eller omedvetna val. Det är svårt för mig att undersöka hur dessa val gått till, men deras kunskapssyn och omgivning har alldeles säkert påverkat deras val. Dessa påverkansfaktorer styr sedan deras framställning och skrivande, det kan även vara så att de anser att eleverna redan har så negativ inställning till religion att de väljer att inte beskriva religionens "huvudmotståndare". Författarnas grundsyn kan också vara att en konventionell undervisning är vad eleverna skall möta vid studier av religion.

⁶⁸ Ring 2001, sid. 8

4. Kristendomen VERSUS Livsåskådningar

I detta kapitel kommer jag att kortfattat redogöra för läromedlens beskrivning av kristendomen och livsåskådningar. Jag kommer att undersöka djup och bredd i beskrivningar av livsåskådningar och kristendomen och fokusera på hur läromedlen behandlar aspekter som bakgrund, uppkomst, huvudpersoner, spridning, betydelse, skrift, riter, grundtankar, historia, människosyn och budskap. Dessa aspekter utgör tillsammans en beskrivning av vad jag valt att döpa till "helheten" i kristendomen eller livsåskådningar som min analys kommer ha sin utgångspunkt i. Jag kommer inte att redogöra för exakt vad som står i läromedlen angående exempelvis kristendomens uppkomst utan bara redovisa det överskådliga innehållet i kapitlet om kristendomen, detsamma gäller givetvis för kapitlet om livsåskådningar. Skillnaden mellan detta kapitel och föregående kapitel är att här redogörs för vad och på vilket sätt livsåskådningar och kristendomen beskrivs, medan föregående kapitel behandlade hur mycket utrymme dessa beskrivningar får. Det skulle kunna sägas att undersökningen i föregående kapitel behandlar materialet på kvantitativt sätt, medan detta kapitel behandlar materialet på ett kvalitativt sätt. Dock bygger analysen i bägge kapitlet på min personliga tolkning.

4.1 Söka svar

4.1.2 Kristendomen

Författarna ger kristendomen det beskrivande namnet försoningens religion. I kapitlet om kristendomen får eleverna möta en analys av kristendomen i dagens Sverige och författarna berättar att många lagar och regler bygger på kristna tankar. Författarna berättar också om namnet kristen och de tre huvudinriktningarna inom kristendomen och vad dessa har gemensamt.⁶⁹

Sedan gör författarna en historisk beskrivning av Jesus, kyrkotrådet och olika kristna tänkare som Aquino och Luther. Efter det så får eleverna förklarat för sig vad Nya Testamentet är och en beskrivning över hur kristna ser på världen, döden, treenigheten, människan, människans livssituation och hur människan möter gud och når frälsning. Sedan beskrivs några högtider och heliga handlingar, sist kommer en del som berör frikyrkor i Sverige.⁷⁰ I läromedlets inledningskapitel beskrivs även kristendomens mål.

⁶⁹ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 214-215

⁷⁰ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 216-246; sid. 22

4.1.3 Livsåskådningar

Författarna beskriver existentialismen som en individualistisk livsåskådning där det är upp till människan att själv att skapa sitt liv och att gud inte finns. Det är människornas val i livet som styr var en människa ska hamna. Författarna menar att existentialister anser att människan själv bestämmer hur denne ska leva och författarna beskriver vilken moral människan ska följa, samt människosyn. Det är Jean Paul Sartres tankar om livet som författarna refererar till.⁷¹

Feminismen som beskrivs i läromedlet är hämtad från Simone de Beauvoir och utgör en väldigt liten del av kapitlet. Men den feminism som författarna beskriver bygger på existentialismen, vilket leder till att en kvinna måste förverkliga sig själv. Beskrivningen har sin grund i uppfostrande av pojkar och flickor. Sist möts eleverna av en kort beskrivning av feminismens historia, där framförallt olika forskars verk presenteras och där kampen för kvinnans rättigheter under 1800-talets slut och 1900-talets början beskrivs kortfattat.⁷²

Författarnas beskrivning av marxismen tar sin utgångspunkt i Karl Marx syn på människan och människans tillvaro, sedan beskrivs historiesynen i marxismen och sist marxismens krav på samhällsförändring. I slutet på läromedlets inledningskapitel beskrivs (förutom ovannämnda aspekter) vad marxismen har som mål.⁷³

Kapitlet saknar helt anledning till uppkomsten av dessa livsåskådningar, bakgrunden och spridning i världen. Texten beskrivs det inte tydligt att marxismen uppkom som protest mot det rådande samhället och att exempelvis Kina och tidigare Sovjetunionen har/hade marxismen till grund för sitt statskicks. Exempel på marxismens betydelse är avsaknaden i läromedlet av vad födelsen av det kommunistiska Sovjetunionen betytt för världen, författarna nämner heller inte viktiga personer som Lenin. Feminismen i dagens samhälle och vad feminismen har betytt för den politiska debatten, samhället på en mängd plan och för kvinnas roll i både Sverige och världen saknas också helt i läromedlets beskrivning. Återigen exempel på hur författarna bortser från aspekter som betydelse, spridning, budskap och uppkomst.

⁷¹ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 295-298

⁷² Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 299-302

⁷³ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 302-305; sid. 23

4.2 Religion och sånt

4.2.1 Kristendomen

Först och främst slår författaren fast att gud är kärlek och att Jesus är guds son. Sedan får eleverna lära sig om Jesus liv, guds rike, Jesus budskap, vad synd är, bibeln och om den tidiga kristendomens församlingar och förgrundsfigurer.⁷⁴

I nästkommande del av kristendomskapitlet handlar om de tre huvudinriktningarna av kristendomen, vilka kyrkor som finns i Sverige, sista delen i kapitlet behandlar kyrkan och homosexuella, samt kvinnor och bibeln.⁷⁵

4.2.2 Livsåskådningar

Författaren beskriver humanismen vad gäller människosyn, moral och att humanismen påverkat FN och en extremt korfattad historisk beskrivning av humanismen finns med. Beskrivningen av humanismen är bara ett par rader, men en intressant mening i beskrivningen är följande: ”Om en diktator håller människor fångna och inte tillåter dem att uttrycka sina åsikter visar han ingen respekt för människans eget värde. Då är det, enligt humanismen, rätt att ta till våld mot härskaren för att återställa människans rättigheter.”⁷⁶

I läromedlet får eleven lära sig hur Sören Kierkegaard, Simone de Beauvoir och Jean-Paul Sartre formulerat sina tankar kring val och att existentialismen uppkommit genom detta. Denna beskrivning är också bara ett par rader.⁷⁷ Börge Ring beskriver veganismen som en växande livsåskådning och berör moraliska frågor om människor och djur.⁷⁸

Beskrivningen av livsåskådningar är väldigt kort och saknar aspekter så som betydelse, uppkomst, bakgrund och spridning. Ring förmedlar en känsla om att dessa livsåskådningar är främmande och inte är närvarande i samhället. Det saknas en samhällsanknytning och en anknytning till verkligheten. I beskrivningen av existentialismen och humanismen får eleverna inte veta hur detta påverkat samhället och vilken spridning de har. Vad det gäller veganismen får inte eleverna reda på om det finns några huvudpersoner, vilken spridning livsåskådningen har eller hur den påverkar samhället (t ex skolmat, attacker mot minkfarmar osv.).

⁷⁴ Ring 2004, sid. 53-65

⁷⁵ Ring 2004, sid. 67-78

⁷⁶ Ring 2004, sid. 10

⁷⁷ Ring 2004, sid. 10-11

⁷⁸ Ring 2004, sid. 11

4.3 Religion och sammanhang

4.3.1 Kristendomen

Ring börjar med att i inledningen av kapitlet beskriva kristendomens spridning i världen och var den största ökningen sker idag, sedan får eleverna möta Jesus, hans liv, liknelser och budskap. Efter det beskriver Ring människan, synd, kristendomens födelse, kristendomens spridning och striden om vad som är kristet.⁷⁹

I nästa del av kapitlet beskriver författaren högtider, sakramenten, hur kristna lever, människans sociala ansvar, kyrkan och homosexuella och sist att kvinnor känner sig främmande för gud i bibeln. I sista delen av kapitlet får eleverna läsa om kristendomens huvudinriktningar, kyrkorna i Sverige och frikyrkor.⁸⁰

4.3.2 Livsåskådningar

Författaren beskriver humanismen och ateismen så här: ”Humanismen, som sätter människans värde i centrum, är ett exempel på en livsåskådning. Ett annat är ateismen, som varken tror på att gud existerar eller på något gudomligt över huvud taget.”⁸¹ Detta är den enda texten som finns om livsåskådningar i läromedlet, vilket leder till att mer eller mindre allt saknas i beskrivningen och att det inte går att diskutera någon ”helhet”. Jag skulle vilja säga att det inte finns någon som helst beskrivning av livsåskådningar i läromedlet.

4.4 Relief

4.4.1 Kristendomen

Författarna beskriver först monoteism, sen gud och det onda, efter det Jesus som guds son, den historiske Jesus, Jesus i bibeln och heliga skrifter.⁸² Efter detta har författarna gjort intervjuer med tre stycken ”vanliga” människor som är troende (en protestant, en katolik och en ortodox).⁸³

Andra delen av kapitlet handlar om hur det är att leva som kristen i dag, olika högtider och sakramenten. Sista delen av kapitlet beskriver kristendomens spridning i världen, de olika

⁷⁹ Ring 2001, sid. 75-94

⁸⁰ Ring 2001, sid. 100-115

⁸¹ Ring 2001, sid. 8

⁸² Tidman, Wallin 2008, sid 44-53

⁸³ Tidman, Wallin 2008, sid. 54-62

inriktningarna, dess grundtankar, uppkomst, kortfattat om kristendomens historia i Sverige och sist frikyrkor. Avslutningsvis beskrivs tankar om sex och moral, samt äktenskapet.⁸⁴

4.4.2 Livsåskådningar

Relief har bl.a. intervjuer som en del av sin text för att beskriva livsåskådningar, i den första intervjun får eleverna möta en man vid namn Rolf som är agnostiker. I den andra intervjun får eleverna möta Felicia som är ateist. Författarna låter Rolf och Felicia berätta om sina livsval.⁸⁵

Läromedlet har också ett kapitel som beskriver spänningen mellan tro och vetenskap. Darwins utvecklingslära kontra kreationister och tanken om ID (intelligent design) är exempel på olika ”konflikter” mellan framförallt tro och naturvetenskapen, få naturvetare anser att ID är godtagbar som förklaring.⁸⁶

Eleverna får läsa om humanismens och ateismens koppling till varandra, att vetenskapen är viktig för humanismen, samt humanismens syn på religion och kritik som framkommit mot humanismen.⁸⁷

Även detta läromedel förbiser spridning, dock finns det en liten bakgrund som förklarar uppkomsten av humanismen, men denna är inte utförlig och den kan både göras bredare och djupare. Det saknas också en koppling till samhället, alltså vilken betydelse livsåskådningar har haft för samhället.

4.5 Webbaserade läromedel

Ingen av de webbaserade läromedlen har någon text om livsåskådningar eller kristendomen utan hänvisar till respektive lärobok. Däremot finns det länkar till olika ateistiska organisationers hemsidor, som t ex förbundet humanisterna i läromedlet *Religionskunskap här och nu*, där finns även länkar till olika kristna hemsidor. Detta saknas i *Reliefs* läromedel.

4.6 Sammanfattande diskussion

Söka svar och *Relief* beskriver livsåskådningar lite mer utförligt än de övriga läromedlen, men deras pedagogiska utformning av texterna är olika. Ett positivt inslag som endast *Relief* har är

⁸⁴ Tidman, Wallin 2008, sid. 74-81

⁸⁵ Tidman, Wallin 2008, sid. 13-19

⁸⁶ Tidman, Wallin 2008, sid. 214-216

⁸⁷ Tidman, Wallin 2008, sid. 217

intervjuer med "vanliga" människor som tillhör en livsåskådning eller en religion, där eleverna får chansen att förstå varför dessa människor har valt just denna väg och vad de anser om religiösa människor, samhället, livet och tro. Intervjuerna är något som jag skulle vilja lyfta fram som positiv i denna undersökning. Eleverna får möjlighet att i kapitlet om kristendomen möta "vanliga" människor som är troende, men i kapitlet om livsåskådningar möta "vanliga" människor som valt en livsåskådning. Dessa intervjuer har inte ett sken av att vara objektiva utan det finns en hel del subjektiva tankar och dessa "vanliga" människor berättar varför det valt den livsåskådningen eller religion de har valt och vilka eventuella problem de möter i samhället. Det finns en samhällsanknytning och de försköner inte verkligheten, t ex så berättar en katolik om varför han är emot abort.

Vad det gäller Börge Rings läromedel *Religion och sammanhang* och *Religion och sånt*, så förbiser det förstnämnda läromedlet nästan helt livsåskådningar och eleverna får enbart möta en synnerligen kort och reducerad sammanfattning av humanismen och ateismen. Det som kan konstateras är att Ring i det läromedlet visar att han knappt anser att livsåskådningar bör vara en del av religionsundervisningen på gymnasiet. I *Religion och sånt* beskriver Ring några livsåskådningar lite mer, men dessa beskrivningar är väldigt reducerade, generella och kortfattade.

Börge Ring nöjer sig med att beskriva livsåskådningar så här i *Religion och sammanhang*: "Humanismen, som sätter människans värde i centrum, är ett exempel på en livsåskådning. Ett annat är ateismen, som varken tror på att gud existerar eller på något gudomligt över huvud taget."⁸⁸ Genom denna beskrivning får inte eleverna någon som helst helhet av livsåskådningarna humanismen och ateismen. De kommer antagligen inte ens känna till vad begreppen står för. Beskrivningen av livsåskådningar i *Religion och sånt* och *Religion och sammanhang* är enligt mig undermåliga. Eleverna får inte ens möjligheten att t ex förstå innebörden av ordet humanist, varför den livsåskådning uppkommit och vilken spridning som finns av den.

Ett annat citat från Ring som är hämtat från *Religion och sånt* och lyder så här: "Om en diktator håller människor fångna och inte tillåter dem att uttrycka sina åsikter visar han ingen respekt för människans eget värde. Då är det, enligt humanismen, rätt att ta till våld mot

⁸⁸ Ring 2001, sid. 8

härskaren för att återställa människans rättigheter.”⁸⁹ Denna beskrivning anser jag inte vara typiskt för humanister utan det finns fler livsåskådningar och religioner som anser detta.

Relief har ett kapitel som handlar om spänningen mellan vetenskap och religion vilket saknas i övriga läromedel, kapitlet finner jag intressant framförallt utifrån en aspekt. Denna beskrivning ger en intressant bakgrund till ateismens relativt starka ställning i Sverige och en bakgrund till en debatt som funnits i världen en längre tid. Dock kan jag tycka att kapitlet borde vara längre och även innehålla en beskrivning av hur kristendomen till viss del förtyckte och förföljde vetenskapsmän under 1500- och 1600-talet.

Samtliga läromedel beskriver kristendomen djupare, bredare och mer utförligt än vad de beskriver livsåskådningar. När det gäller kristendomen får eleverna möta Jesus som historisk person, uppkomst, bibeln, olika inriktningar, människosyn, heliga riter och en hel del annat. Medan de i exempelvis *Söka svar* enbart får möta fragment av livsåskådningar. Marxismen är ett exempel på detta, eleverna får möta en kortfattad beskrivning av marxismens grundtankar, historiesyn, mål och människosyn som är formulerade av Karl Marx. Men vad det gäller t ex spridning, historia, bakgrund och uppkomst får eleverna inte lära sig någonting. Eleverna får inte en helhetsbild av livsåskådningarna i något läromedel, denna tendens gäller för samtliga beskrivningar av livsåskådningar i läromedlet. Det saknas ofta något i beskrivningen av livsåskådningar i form av spridning, historia och uppkomst, då inte den intellektuella delen av uppkomsten (exempelvis vad Sartre säger) utan uppkomsten som protest mot samhälle eller religion.

Sammanfattningsvis vill jag återigen poängtera att *Söka svar* försöker beskriva livsåskådningar, men ger ingen helhet i sin beskrivning. Det saknas både djup och bredd i beskrivningen. *Relief* beskriver livsåskådningar på mikronivå på ett bra sätt genom de intervjuer författarna genomför. Trots att dessa två läromedel i jämförelse med de läromedlen skrivna av Ring ger livsåskådningar ett stort utrymme anser jag att helheten i beskrivningarna är bristfälliga och att eleverna inte får möta viktiga aspekter som t ex bakgrund, uppkomst, betydelse och spridning. Den ”helheten” som beskrivningarna av kristendomen får i läromedlen saknas i beskrivningen av livsåskådningar. Det finns inte ens en tillstymmelse till att författarna försöker vara lika genomgående och djupa i beskrivningen av livsåskådningarna.

⁸⁹ Ring 2004, sid. 10

5. Läromedlens frågor och uppgifter om livsåskådningar

Vissa av läromedlen har en stor mängd frågor och uppgifter kring livsåskådningar som *Söka Svar*, medan *Religion och sånt* nästan helt saknar frågor och uppgifter om livsåskådningar. Därför kommer jag att från *Söka svar* enbart presentera några exempel på frågor och uppgifter och inte samtliga frågor och uppgifter, till skillnad från övriga läromedel.

5.1 Söka svar

Läromedlet har fyra olika slags uppgifter som författaren kategoriserat så här: Överblicka, tänk efter, sök i texten och sök på egen hand. Uppgifter som är markerade med en stjärna är av enklare slag och uppgifter markerade med två stjärnor kräver mer eftertanke.⁹⁰

I läromedlets inledande kapitel möts eleverna av frågor som dessa: ”Vad är en livsåskådning och vad innehåller den alltid för grundstenar? Beskriv skillnaden mellan kristendomen och marxismen utifrån begreppen: a) historiesyn b) människosyn c) vandring mot målet”.⁹¹ Dessa frågor är som författarna uttrycker det enklare frågor och svaren finns i texten, de fokuserar på att eleverna ska hitta skillnader mellan marxismen och kristendomen. ”Ge exempel på hur en livsåskådning kan fungera som en livskompass när du ställs inför olika valsituationer.”⁹² När eleverna arbetar med denna fråga så måste de tänka till lite extra, delar av svaret finns i texten och övriga svaret måste eleven söka själv.

I kapitlet om livsåskådningar utan gud så möter eleverna sådana här frågor:

Enklare:

Hur tolkar du Marx påstående att det är vår sociala tillvaro som bestämmer vårt tänkande? Håller du med?

Förklara hur uttrycket existensen går före essensen?

Enligt Sartre är frågan om gud finns eller inte oerhört betydelsefull. Varför?

Om det nu visar sig att pojkar och flickor har olika roller – vad beror det i så fall på, enligt Simone de Beauvoir?

Hur förklarar Simone de Beauvoir att vissa kvinnor misslyckas med att självförverkliga sig?

Beskriv ekosofins människo- och moralsyn.

Vad är nyckelorden i ekosofin och vad innebär dessa?

⁹⁰ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 10-11

⁹¹ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 23

⁹² Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 23

Svårare:

Man föds inte till kvinna, man blir det skrev Simone de Beauvoir. Förklara hennes påstående med hjälp av begreppet existens och essens.

Det finns inga regler eller plikter som talar om hur vi ska handla när vi hamnar i en moralisk situation enligt Sartre. Hur menar han?

Hur kan kvinnor självförverkliga sig ett samhälle med starka könsroller enligt Simone de Beauvoir?

Ge exempel på yrken i dagens samhälle som tillåter oss att vara skapande i marxistisk mening. Motivera ditt förslag!

Religion är ett opium för folket, skrev Marx. Vad tror du han menade?

Varför har människan ansvar också för jordens övriga arter?⁹³

Läromedlet använder sig av frågor där eleverna ofta ska upprepa eller reflektera kring vad läromedlet säger om de olika livsåskådningarna. Frågorna är centrerade kring läromedlet och öppnar sällan för elevernas egna tankar.

5.2 Religion och sånt

Denna bok saknar också ett eget kapitel om livsåskådningar och det finns enbart två frågor i anslutning till texten om livsåskådningar och dessa frågor lyder: ”Vad skiljer egentligen människan från djur? Försök göra en lista på det som skiljer.”⁹⁴ Denna fråga ger eleverna möjligheten att utvecklas, men den hänger löst och inget sammanhang kring frågans utformning presteras av författaren.

5.3 Religion och sammanhang

Då det i denna bok nästa helt saknas text om livsåskådningar så väljer jag att hämtat exempel-frågor från läromedlets inledning. Uppgiften har följande namn: ”Skapa din egen livsåskådning/religion!”⁹⁵ och frågorna till uppgiften lyder:

1. Vilka livsfrågor skulle du vilja att den första och främst gav svar på?
2. Skulle ceremonier och riter ingå? Hur skulle de i så fall utformas?
3. Vilket budskap skulle du vilja föra ut och på vilket sätt?
4. Hur skulle din livsåskådning/religion vara organiserad? Vem/vilka skulle sitta i ledningen?⁹⁶

⁹³ Mattson, Eriksson, Hedengren 2000, sid. 308-309

⁹⁴ Ring 2004, sid. 11

⁹⁵ Ring 2001, sid. 15

⁹⁶ Ring 2001, sid. 15

Dessa frågor är enligt mig elevcentrerade och låter eleverna själva fundera. Dock uppfattar jag att den mer inbjuder till skapandet av en religion än en livsåskådning.

5.4 Relief

Läroboken saknar helt frågor eller uppgifter i kapitlet som handlar om livsåskådningar, så jag väljer att inkludera frågorna från Reliefs webbaserade läromedel här och de är utformade på följande vis:

Vad ger dig mening och vad gör dig glad?

Vad är ondska och varför finns det?

Vad är rätt och fel?

Vem lyssnar jag på och vilka människor är viktigast för mig?

Hur kom världen till och varför?

Vad händer när vi dör?

Har din livsåskådning några övernaturliga inslag?

Finns det några symboler som är viktiga för dig?

Finns det någon speciell plats för dig, där du känner dig helt avslappnad?⁹⁷

Dessa frågor leder till att eleverna får fundera själva kring sitt eget liv. Det handlar inte om att besvara statistik eller redogöra för vad en framstående teoretiker eller akademiker sagt om något utan det är elevernas egna tankar som är det viktiga.

5.5 Religionskunskap här och nu

Här finns det frågor om meningen med livet som har döpts till faktakoll och frågorna lyder på följande vis:

Vårt samhälle blir mer och mer sekulariserat hör man ibland, vad betyder det?

Vad är en agnostiker?

Om man frågar 1000 svenskar om de tror på gud, hur många svarar då ja?

Vad innebär Teodicéproblemet?

Varför har sekulariseringen avstannat bland ungdomar?

Vad anser en ateist om gud?⁹⁸

⁹⁷ Relief

⁹⁸ Religionskunskap här och nu

Innan eleverna gör dessa frågor så skall de ha läst kapitlet som berör detta i det skriftliga läromedlet. Ett exempel där frågorna i läromedlet är baserade på läromedlet i sig, där eleverna framförallt kunna upprepa statistik och olika begrepp innebär. Ingenstans själv får eleverna möjligheten till att utveckla sina egna tankar.

5.6 Sammanfattande diskussion

När det gäller frågor och uppgifter kring livsåskådningar tycker jag för det första att *Religion och sånt* sticker ut då det läromedlet endast har med en fråga om livsåskådningar, den handlar om skillnaden mellan människa och djur. En i och för sig en filosofisk fråga som förekommer i många livsåskådningar, men då det inte kommer några följdfrågor som utvecklar tankarna bakom frågan, så anser jag att den inte ger något sammanhanget.

Frågorna i *Söka svar* och *Religionskunskap här och nu* utgår från att eleverna ska söka svaren i texten. De ska alltså svara på frågan genom att återge den fakta/kunskap de införskaffat genom texten. Den kunskap eller fakta som ska återges bygger på begrepp, statistik och en del av frågorna i *Söka svar* utgår ifrån att eleverna ska redogöra för eller fundera kring vad olika auktoriteter sagt om olika livsåskådningar. *Söka svar* har också tillskillnad från de övriga läromedlen frågor som utgår ifrån att eleverna skall göra skillnad på en religion och en livsåskådning.

Relief och *Religion och sammanhang* har frågor och uppgifter som utgår från elevernas egna liv, erfarenheter och åsikter. Elever ska fundera kring sitt eget sätt att se på livet och utforma sin egen livsåskådning. Frågorna i dessa läromedel är elevcentrerade och bygger på förståelse, då framförallt förståelse för elevernas egen syn på sitt liv och vad de anser vara viktigt i sina liv. Dessa frågor kan förhoppningsvis även öka elevernas förståelse för hur andra människor ser på religion och livsåskådningar. Sedan kan fråga två i *Religion och sammanhang* ifrågasättas då den framförallt är avsedd för en religion, men i vilket fall uppmuntrar den eleverna att själva fundera kring livsfrågor.

Att fokusera på skillnader anser jag uppmuntrar eleverna till att tänka på människor som vi och dem. Vissa av *Söka svars* frågor bygger just på att göra skillnad på kristendomen och marxismen utifrån den kunskap som läromedlet presenterar för eleverna, jag hade hellre föredragit att eleverna själva hade fått formulerat likheter mellan marxismen och kristendomen, samt eventuella skillnader.

Religionskunskap här och nu och *Söka svars* frågor och uppgifter använder sig av faktabaserad kunskap och läromedelscentrerade frågor, medan frågorna i *Religion och sånt* är undermåliga och knappt är relevant varken för ämnet religion eller för livsåskådningsundervisning.

6. Avslutande reflektion

6.1 Kunskapssyn

Beskrivningarna av livsåskådningar i *Söka svar*, *Religion och sammanhang* och *Religion och sånt* bygger på fakta. Texten informerar på ett neutralt sett och hänvisar gärna till etablerade filosofers/teoretikers synsätt och tankar, författarnas sätt att skriva uppmanar eleven att det som står i läromedlet är kunskap och det texten presenterar är en objektiv sanning. Om vi ser tillbaka på vad Härenstam säger om kunskapssyn så utgår dessa läromedel från den positivistiska kunskapssynen. Detta leder oss vidare till *Relief* som till viss del är skriven utifrån den hermeneutiska kunskapssynen. Detta visar sig framförallt i de intervjuer som läromedlet har med som en del av beskrivningen av livsåskådningar. Till skillnad från övriga läromedel får eleven möta ”vanliga” människor som beskriver och motiverar sina val i livet, där författarna poängterar att detta är dessa människors val och inte en sanning. De tar sin utgångspunkt i en subjektiv beskrivning och inte en objektiv beskrivning. Det finns inte heller så mycket spår av absolut sanningar i texten, utan beskrivningarna poängterar att så här tänker vissa om t ex Darwins teorier och så här tänker andra. Det är ingen generell bild som målas upp för eleverna i texterna, utan olika exempel på hur människor kan tänka. Sedan är det upp till eleverna att själva att bearbeta den text de mött.

När det gäller uppgifter och frågor i läromedlen går det att nästan helt förbise *Religion och sånt* då detta läromedel endast har en irrelevant fråga om livsåskådningar som är tagen ur sitt sammanhang. Frågorna och uppgifterna i *Söka svar* och *Religionskunskap här och nu* är faktabaserade, svaren finns i kapitlets text och eleverna finner kunskap genom texten. *Söka svar* använder sig av frågor som går ut på att eleven ska söka skillnaden mellan två fenomen. Genom dessa läromedel ska eleverna lära sig en sann absolut kunskap, ofta från någon auktoritet på området och när eleverna kan svara på frågorna så har de tillförskaffat sig kunskap.

Uppgifter och frågor hämtade från *Religion och sammanhang* och *Relief* utgår från elevens egen tillvaro och erfarenhet. Elevcentrerade och förståelsebaserade frågor där svaren inte finns i texten, utan hos eleven själv. Eleven får fundera kring vad den tycker är viktigt här i livet, dessa funderingar ska sedan resultera i svar och det finns inget rätt eller fel svar, bara mer eller mindre genomarbetade svar. Dessa frågor och uppgifter uppmuntrar inte till skillnad från de övriga läromedlen till klassificering av fenomen utan till förståelse om både eleven

själv, men även förhoppningsvis till en större förståelse kring hur andra tänker. Elevens egen utveckling, både emotionellt och kognitiv är viktig, medan de andra läromedlen syftar till en ”fast” kunskapsmässig utveckling.

Det är intressant att texten i *Religion och sammanhang* enligt mig (och Härenstam) är positivistisk, men att frågorna och uppgifterna i läromedlet om livsåskådningar bygger på förståelse och är elevcentrerade, vilket gör dem hermeneutiska.

En anledning till att det är framförallt *Relief* som använder sig av den hermeneutiska kunskapssynen kan vara bokens utgivningsår. *Relief* är utgiven 2008 medan de övriga läromedlen utgavs 2004, 2001 eller 2000. Denna förklaring räcker dock inte, utan hänger löst, för implementeringen av LPF 94 skedde som sagt i mitten av 90-talet, då borde väl läromedel skrivna fem/sex år senare precis som Härenstam poängterar ta till vara på möjligheten i kursplanen. Men det gör dessa läromedel inte, utan de fortsätter att låta eleverna lära om religion och inte lära av religion.⁹⁹ En annan förklaring som kan användas av de författarna med positivistisk kunskapssyn är att det är svårt att finna en ”sann” kunskap om de olika livsåskådningarna. Men om de vill förmedla en ”sann” och generell kunskap om t ex humanisterna kan de gå in på www.humanisterna.se/ och referera vad Förbundet Humanisterna tycker angående olika frågor. Istället för att reducerat och kortfattat försöka ge en schablonbild av humanismen.

6.1.2 Utrymme, definition och beskrivning

Min granskning visar att livsåskådningar får ett begränsat utrymme i läromedlen. *Söka svar* är ett av de två läromedel som ger livsåskådningar mest utrymme, men att läromedlet varken ger humanismen eller ateismen något utrymme är förvånande. Dessa två livsåskådningar får utrymme, dock ett väldigt begränsat utrymme i *Religion och sammanhang* och *Religion och sånt*, medan de i *Relief* dominerar det utrymme livsåskådningar får i läromedlet.

Redan vid definitionen av livsåskådningsbegreppet klargör samtliga författare att en livsåskådning inte behöver vara religiös och trots att kursplanen för Religionskunskap A visar att det finns en skillnad på begreppen livsåskådning och religion så visar innehållsförteckningen i varje läromedel att det som är väsentligt att studera i religionskunskap är religioner. Religionerna, inte bara de fem världsreligionerna utan även asiatiska religioner som shintoism, naturreligioner och satanism får ett större utrymme än livsåskådningar. Författarna klargör precis som kursplanen skillnaden på livsåskådningar och religioner redan i inledningskapitlet,

⁹⁹ Härenstam 2000, sid. 145-156

men efter detta tar inte författarna tillvara på möjligheten att inkludera livsåskådningar på ett bra sätt i läromedlet. Livsåskådningarna hänger löst kring läromedlet, ungefär som en mörk del av historien som en historiker inte vill inkludera i sin historieskrivning.

Beskrivningen av kristendomen är betydligt mer utförlig och djupare än vad beskrivningen av livsåskådningar är. I *Religion och sammanhang* får exempelvis beskrivningen av ateismen och humanismen fyra raders utrymme, medan New Age får tolv sidors utrymme och Satanismen åtta sidors utrymme. Detta är det mest extrema exemplet på hur livsåskådningar ignoreras och ställs åt sidan för olika religiösa rörelser i läromedlen, men tendensen är densamma i övriga läromedel. Ibland beskriver författarna t ex Ring enbart ateismen som att ateister inte tror på gud och sen inget mer, men ateister har också en uppfattning om världen, människan och moral som helt förbises.

Jag anser mig finna en stark tendens i att religioner är överordnade livsåskådningar i läromedlen. Författarnas uppfattning verkar vara den att eleverna i den svenska gymnasieskolan ska möta en konventionell religionsundervisning. Med detta menar jag att författarna tar eleven i sin hand och låter dem möta världens religioner från A-Ö och sedan kan det något om varje och har lärt sig om religion och sedan finns det (icke-religiösa) livsåskådningar som är i periferin av undervisningen.

LPF 94 är överordnad kursplanen i dagens gymnasieskola och angående skolans grundläggande värden konstateras att "I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell."¹⁰⁰ "Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de framförs. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Då värderingar redovisas, ska det alltid klart framgå vem det är som står för dem."¹⁰¹ Dessa grundläggande värden har inte författarna till de läromedlen som jag granskat utgått ifrån. För det första så saknas en utförlig beskrivning av humanismens etik i samtliga läromedel, för det andra så klargörs det inte vems åsikter författarna redogör för vid beskrivningen av kristendomen och livsåskådningar och för det tredje är inte läromedlen allsidiga, utan det är religioner som ges det dominerande utrymme.

¹⁰⁰ LPF 94, sid. 3

¹⁰¹ LPF 94, sid. 4

Dessa läromedel presenterar en allsidig undervisning om religioner, men inte en allsidig undervisning i religionskunskap då de på det stora hela förbiser livsåskådningar. Jag anser att det inte går att nå de mål för kursen Religionskunskap A som innehåller begreppet livsåskådningar med enbart *Religion och sammanhang* och *Religion och sånt* som läromedel, utan en lärare behöver använda ett annat läromedel. Med enbart *Relief* och *Söka svar* som läromedel kan kanske eleverna nå de mål för Religionskunskap A som innehåller begreppet livsåskådningar. Klart står dock att författarna inte haft sin utgångspunkt i vare sig LPF 94 eller kursplanen för Religionskunskap A när de skrev sina läromedel.

Författarna ger bara ett fragment av helheten i livsåskådningarna, med detta menar jag att författarna exempelvis beskriver att humanister ”bara” sätter människans värde i centrum, att marxismen enbart beskrivs utifrån Marx tankar om historien, människosyn och mål. Uppkomst och framförallt bakgrunden till varför dessa livsåskådningar uppkom tycker jag är en viktig. Många om inte de flesta av livsåskådningarna uppkom som någon form av protest mot det rådande samhällsförhållanden (I många fall religionens dominans och förtryck) vid tidpunkten för uppkomsten. Med detta förbises helt, likaså hur de har påverkat världen och människan och hur stor spridningen är i dag. Jag har mycket svårt att se hur eleverna enligt kursplanen för Religionskunskap A skall kunna beskriva och förstå hur livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla genom det utrymme livsåskådningar ges i läromedlen och genom det sättet läromedlen beskriver olika livsåskådningar.

Inom historieämnet både på akademisk nivå, men även på gymnasienivå brukar historiker och lärare använda begreppet historiebruk. Detta begrepp kan både innebära hur historia har använts som propaganda av t ex Hitler, men även hur olika teoretiska perspektiv kan läggas på samma historiska fenomen och då ge olika förklaringar. Vilket leder till en mångfacetterad historia.¹⁰² Detta begrepp eller synsätt anser jag mycket väl kan appliceras på religionsämnet, om vi gör detta kan vi prata om läromedelsförfattarnas religionsbruk. Deras bruk eller om ni så vill användning av religion ålägger i huvudsak perspektivet på religiösa rörelser, där rörelsen beskrivs uppifrån, alltså på makronivå. Det är inte den vanliga människans liv som i huvudsak studeras, utan det är någon form av övernationell religion eller livsåskådning som studeras där det är i huvudsak vad auktoriteterna inom religion eller livsåskådningen sagt som utgör kunskapen. Nästan ingen hänsyn tas till kulturella avvikelser i beskrivningarna, med

¹⁰² Aronsson 2004

detta menar jag att den kristendom som finns i Sverige till stora delar skiljer sig mot den kristendom som finns i t ex Kina. Precis som en marxist i Sverige har en annan syn på vad som behöver ändras i samhället i jämförelse med en rysk marxist. Kunskapssyn oavsett om den är positivistisk eller hermeneutisk måste alltså enligt mitt resonemang kopplas samman med religionsbruk. Dock inbjuder den hermeneutiska kunskapssynen till religionsbruk som ålägger ett mikroperspektiv och tar tillvara på olika kulturella skillnader, vilket intervjuerna i *Relief* är ett exempel på.

7. Slutsatser

- Samtliga läromedel för en diskussion om begreppet livsåskådning och klargör att en livsåskådning inte behöver vara religiös. En livsåskådning kan dock vara religiös, men en icke-religiös livsåskådning kan inte var en religion.
- Livsåskådningar får ett lite utrymme i läromedlen, som mest femton sidor i *Söka svar* och *Relief*, medan *Religion och sammanhang* ger livsåskådningar en sidas utrymme och *Religion och sånt* tre sidors utrymme. De livsåskådningar som får utrymme är följande: Marxism, existentialism, ekosofi, feminism, humanism, ateism, veganism och agnostiker.
- Kristendomen beskriv djupare och bredare än livsåskådningar. Eleverna får en helhetsbeskrivning av kristendomen medan de bara får en fragmentarisk beskrivning av livsåskådningar. Med ”helhet” menas uppkomst, huvudpersoner, spridning, skrift, riter, grundtankar, historia, människosyn och budskap.
- Jag anser mig finna en stark tendens i de läromedel jag granskat att livsåskådningar är underordande religioner.
- Den kunskap som förmedlas om livsåskådningar bygger i huvudsak på faktabaserad kunskap, dock finns det inslag i *Relief* förståelsebaserad kunskap. *Relief* och *Religion och sammanhang* använder sig av förståelsebaserade och elevcentrerade frågor medan de övriga läromedel använder sig av faktabaserade och läromedelsbaserade frågor.

8. Avslutande tankar

8.1 Allmänt om religionsundervisning

I Kerstin Von Brömssens avhandling *Tolkningar, förhandlingar och tystnader – Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkolonial rummet*, visar det sig att de informanter som är födda och uppvuxna i Sverige och tillhör ”den svenska etniciteten” beskriver sig som icke-religiösa, medan de informanter som har annat etnisk bakgrund än svensk beskriver sig själva som religiösa. De ”svenska” eleverna pratar om vi och dem (Invandrargrupper), där vi inte har någon religion, medan det har de andra. De ”utländska” eleverna pratar om de ”svenska” eleverna som kristna, för att det är den religion som finns här. Framförallt elever som identifierade sig som muslimer hade en stor kunskap om den egna religionen, men deras kunskap används inte i undervisningen. Vilket enligt Von Brömssen är beklagligt då deras erfarenheter och skulle kunna ge andra och mer mångfacetterade perspektiv på samhället än vad den traditionella nationella skolan ger i undervisningen.¹⁰³ Jag tolkar Von Brömssen som så att (religions)undervisningen bör se olika ut beroende på hur det mångkulturella klassrummet där undervisningen genomförs ser ut, Härenstam konstaterar också att religionsundervisningen borde se olika ut beroende på var i landet undervisningen bedrivs.¹⁰⁴

Härenstam och Von Brömssen uppmuntrar en ”lokal” religionsundervisning, vad säger då LPF 94 om detta? Oavsett vilken lärare det är som undervisar i kursen Religionskunskap A så är det upp till denne att tolka målen för kursen och konkretisera dessa. Undervisningen i den svenska gymnasieskolan ska anpassas efter elevernas behov och förutsättningar, men vara likvärdig. Detta innebär dock inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt, utan att den ser olika ut i landet, då målen kan nås genom olika vägar.¹⁰⁵

LPF 94 ger möjlighet till en lokal religionsundervisning och angående detta presenterar Hans-Günter Heimbrock livsvärld som ett intressant begrepp. Livsvärldsbegreppet ges olika definitioner och den jag fastnar för är livsvärld som den ofrånkomliga och konkreta vardagsverkligheten.¹⁰⁶ Vidare menar Heimbrock att det kan ifrågasättas vilken kontakt dagens religionsundervisning har med verkligheten, samt att skolan måste erbjuda en religionsundervisning som

¹⁰³ Brömssen 2003, sid. 132 & sid. 311-319

¹⁰⁴ Härenstam 2000, sid. 145

¹⁰⁵ LPF 94, sid. 4

¹⁰⁶ Heimbrock 2005, sid. 12

möter samhällets multireligiösa och sekulär tendenser.¹⁰⁷ I denna typ av undervisning utgör det lokala en viktig del, men det nationella och globala får heller inte glömmas.¹⁰⁸

Om en lärare väljer denna ansats på religionsundervisningen så skulle konventionella, stereotypa och inaktuella läromedel helt enkelt kunna skrotas. Undervisningen skulle utgå från klassrummets individer, vilka kulturer och religioner finns representerade? Vilken kunskap kan eleverna förmedla till varandra som representant för en religion? Denna kunskap skulle troligtvis jag som lärare aldrig kunna förmedla. Denna undervisning leder även till att läraren måste undersöka det lokala landskapet, vilka religioner och livsåskådningar har stark ställning i staden? Vad/vilka religioner och livsåskådningar kommer eleverna att möta under sin gymnasietid? Vilka fördomar finns? Alltså en undervisning som tar sin utgångspunkt i eleven och det lokala samhället underifrån (Mikronivå), för att sedan koppla detta samman med det nationella och globala (Makronivå).

Detta resonemang innebär att religionsundervisning ser ut på ett sätt i en storstad och på ett annat i en by i glesbyggs norrland. En likvärdig skola, men där vägen till målen ser olika ut. Centralt skrivna läromedel som har utgångspunkt i den positivistiska kunskapssynen och med ett religionsbruk som har sin utgångspunkt i makroperspektivet har enligt min mening spelat ut sin roll. Istället skulle dessa kunna ersättas av intervjuer och andra former av möten med representanter från olika religioner där elevernas egen förståelse för både sina egna val i livet, men även andras val skulle öka. En sådan undervisning skulle även öppna för mer skönlitteratur och filmvisning i religionsämnet och fokus skulle ligga på att lära av religioner och framförallt skulle koncentrationen inte ligga på att finna skillnader mellan religioner och livsåskådningar. Vi skulle komma bort från att klassificera olika fenomen, för att sedan sätta en etikett på dessa för att skilja dem från andra. Vilket jag tror skulle kunna bidra till att eleverna skulle komma bort från att tänka i termer av vi och dem. Vilket jag anser att den dogmatiska kunskapen som de läromedel jag granskat förmedlar till eleverna, vilket eleverna i sin tur på olika sätt kommer projicera i samhället. Sist men inte minst tror jag att majoriteten av de elever som är religiösa på ett eller annat sätt skulle protestera mot beskrivningen av "sin" religion i de läromedlen jag granskat. Dock skulle denna typ av hermeneutisk religionsundervisning ställa högre krav på den undervisade läraren både vad gäller urval, planeringstid och bedömning.

¹⁰⁷ Heimbrock 2005, sid. 17 & sid: 25

¹⁰⁸ Heimbrock 2005, sid. 44-46 & sid. 54

8.1.1 Livsåskådningsundervisning

För att religionsämnet en gång för alla ska göra upp med ämnets tradition, det traditionella religionsbruket och för att undervisningen ska släppa det konventionella tänkandet som präglat ämnet en längre tid så förespråkar jag att ämnet döps om till Livsvärldskunskap. Detta namnbyte skulle dels kunna bidra med att eleverna inte har lika starka åsikter om ämnet i förväg,¹⁰⁹ samt att det skulle kunna hjälpa livsåskådningarna att komma ur religionernas skugga, upp till en mer jämliknivå.

Den typen av didaktik eller undervisning jag presenterade i föregående kapitel skulle också öppna för mer undervisning om livsåskådningar. Varför anser jag att det vara viktig för eleverna att lära sig om livsåskådningar? Därför att det är rimligt att anta att det är större chans att en elev under sitt liv möter en ateist än person som är aktiv inom shintoismen eller är aktiv satanist.

Sen så säger jag inte att jag har absolut rätt i denna diskussion, men jag vill belysa livsåskådningar i religionsundervisningen och att de både under min egen skolgång och i läromedlen förbisetts. Jag är ute efter att skapa en debatt om religionsämnets innehåll och belysa att relativt moderna läromedel fortfarande förespråkar en konventionell religionsundervisning som eleverna inte kan nå alla målen i kursplanen genom. Samt att ingen av läromedelsförfattarna i sina läromedel ens reflekterar eller kommenterar vilken koppling deras läromedel har till ämnet Religionskunskap eller kursplanerna för kurserna i ämnet. Jag efterlyser författare som för en ”diskussion” mellan sitt läromedel och kursplanen om hur författaren tolkat kursplanen, vad som valts bort och argument för vad som valts.

Ett kort exempel på hur livsåskådningar kan inkluderas i religionsundervisningen ser ut på följande sätt: Marxismen och kristendomen, vilka associationer har eleverna till dessa begrepp? Hur och ”varför” uppkom de? Vilka skrifter är viktiga? Budskap? Genom dessa enkla frågor går det att finna många likheter mellan en livsåskådning och en religion.

Efter det att SIL lades ner finns det ingen myndighet som granskar läromedel som används i den svenska skolan och på den skolan som fått utgöra det lokal exemplet i denna uppsats är det upp till religionslärarna själva att granska de läromedel som köps in. Religionslärarna på skolan har med all säkerhet kompetensen att granska läromedel, men jag anser att deras

¹⁰⁹ Brömssen 2003, sid. 309-310; Olivestam 2006, sid. 19

arbetsbelastning är så hög att det inte finns tid för granskning av läromedel i tillräcklig utsträckning.

8.1.2 Lärarna och lärarutbildningen

Slutligen skulle jag vilja belysa de problem som verkligen synliggjorts för mig i arbetet med denna uppsats. Det första problemet är dagens kursplaner. Det rasar just nu en debatt både på TV och bland politikerna om att det inte är rättvisa betyg som sätts på gymnasiet och att ett Väl Godkänt på en skola bara kan värt ett Godkänt på en annan skola. Där har vi ett grundproblem, då det är upp till lärarna att subjektivt tolka målen och betygskriterierna för kursplanen. Genom denna tolkning kan det bli så att livsåskådningar kommer att fortsätta sättas i periferin fram till dess att en ny kursplan och läroplan implementeras. Min uppfattning är den att det är vår (lärares) utbildning som lägger grunden till den undervisningen vi i vårt framtida yrke kommer att utöva. Det finns mycket gott att säga om den religionsvetenskapliga delen av min lärarutbildning, men den har inte innehållit speciellt mycket om livsåskådningar. Redan här kan det sägas att lärare skolas in att religionsundervisning handlar om religioner, samt att det går att förmoda att en lärare inte gärna vill undervisa om ett ämne som denne saknar kunskap om. Blivande lärare skolas genom detta in att religionsvetenskap (Då också Religionskunskap på gymnasiet) handlar om religioner och inte (icke-religiösa) livsåskådningar.

Det andra problemet är att när det inte finns någon myndighet som skall granska läromedel så faller denna uppgift på lärarna. Men har vi som genomgått lärarutbildningen vid Högskolan i Gävle fått någon djupare eller särskild utbildning i hur du skall granska läromedel? Nej, utan återigen blir det upp till en grupp lärares subjektiva åsikter när ett läromedel granskas. Således blir det lärarnas egen uppfattning, kunskapssyn och intresse som kommer att styra vilka läromedel, vilken typ av kunskap och vilka religioner och livsåskådningar som eleverna kommer att möta vid studier i religionskunskap.

Om jag skulle få möjlighet att fortsätta forska på detta ämne så skulle jag vilja skriva en uppsats om ateismen framställning, utrymme och beskrivning i läromedel från 1960-talet fram tills idag.

9. Käll- och litteraturförteckning

9.1 Litteratur

Aronsson, Peter, *Historiebruk: Att använda historia*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Bråkenhielm, Carl-Reinhold (red.), *Världsbild och mening: en empirisk studie av livsåskådningar i dagens Sverige*, Nya Doxa, Nora, 2001

Brömssen, Kerstin von, *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Diss. Göteborg Univ, Göteborg, 2003

Ekstrand, Thomas, Gustafsson, Gabriella & Junus, Petra, *Religionsvetenskap: en inledning*, Studentlitteratur, Lund, 2001

Hartman, Sven G, "Hur religionsämnet formades", *Att undervisa om religion, livsfrågor och etik i skolan: texter för lärarutbildning och lärarfortbildning*, Almén, Edgar, Linköpings univ, Linköping, 1994

Heimbrock, Hans-Günter, *Livsfrågor, religion, livsvärld: bidrag till en kontextuell religionsdidaktik ur ett tyskt perspektiv*, RPI Arbetsgemenskapen för religionspedagogik, Uppsala, 2005

Härenstam, Kjell, *Kan du höra vindhästen?: religionsdidaktik - om konsten att välja kunskap*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Härenstam, Kjell, *Skolboks-islam: analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Diss Göteborg: Univ, Göteborg, 1993

Jeffner, Anders, "Att studera livsåskådningar", *Aktuella livsåskådningar*, Bråkenhielm, Carl-Reinhold (red.), Nya Doxa, Nora, 1991

Lindfelt, Mikael, *Att förstå livsåskådningar: en metateoretisk analys av teologisk livsåskådningsforskning med anknytning till Anders Jeffners ansatser*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala, 2003

Olivestam, Carl Eber, *Religionsdidaktik: om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*, Liber, Stockholm, 2006

Läroplanskommittén, *Skola för bildning: huvudbetänkande*, Allmänna förl., Stockholm, 1992

9.2 Uppsatser

Jarl, Kristina, *Hur känns det att leva?: Gymnasieungdomar reflekterar och samtalar kring livsfrågor*, Linköping, 2007

Hämtas på: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-9258> 2009-11-18

Leva, Erika, Tåge, Therese, *Läromedel i skolan – finns det perfekta läromedlet?*, Malmö, 2006

Hämtas på: <http://hdl.handle.net/2043/2615> 2009-11-18

Malmberg, Maria, Sonefjord, Nina, *Islam och hinduism ur ett genusperspektiv: En granskning av ett urval religions läroböcker på grundskole- och gymnasienivå*, Falun, 2006

Hämtas på: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-2218> 2009-11-18

Åkerlund, Marianne, *Representation av islam och muslimer i svenska läromedel: en analys av religionsböcker i grundskolan*, Gävle, 2005

Hämtas på: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hig:diva-3777>

9.3 Muntlig och skriftlig information

Hanson, Monica, Lärare, Polhemsskolan, Gävle 2009-10-23

Kontakt: monica.hanson@gavle.se

Pettersson, Birgitta, Rektor, Polhemsskolan, 2009-10-16

Kontakt: birgitta.pettersson@gavle.se

Skolverkets upplysningstjänst, 2009-10-15

Kontakt: 08-527 332 00

9.4 Internetreferenser

Kursplanen för Religionskunskap A på gymnasiet (2009-10-05)

<http://www.skolverket.se/sb/d/388/a/16144/func/kursplan/id/3204/titleId/RE1201%20-%20Religionskunskap%20A>

Livsåskådning enligt Nationalencyklopedin (2009-11-01)

<http://www.ne.se/lang/livs%C3%A5sk%C3%A5dning>

Läromedel enligt Nationalencyklopedin (2009-11-01)

<http://www.ne.se/kort/l%C3%A4romedel>

Läroplanen för de frivilliga skolformerna 94 (LPF 94) (2009-11-15)

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071>

Skolverkets beskrivning av ämnet Religionskunskap på gymnasiet (2009-10-29)

<http://www.skolverket.se/sb/d/388/a/16144/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap>

Vad är gymnasieskola? Enligt skolverket (2009-10-27)

<http://www.skolverket.se/sb/d/2771/a/3455>

9.5 Källor

Ring, Börge, *Religion och sammanhang: religionskunskap kurs A och B*, 1:a uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2001

Ring, Börge, *Religion och sånt: religionskunskap kurs A*, 2dra, [omarb.] uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2004

Mattsson, Malin, Eriksson, Leif & Hedengren, Uriel, *Söka svar: religionskunskap kurs A & B*, 1:a uppl., Almqvist & Wiksell, Stockholm, 2000

Tidman, Nils-Åke & Wallin, Kerstin, *Relief Livsvägar: religionskunskap för A-kursen*, Gleerup, Malmö, 2008

9.5.1 Internetkällor

Relief livsvägar: religionskunskap för A-kursen

Finns på: <http://www.gleerupslms.se/> (Inloggning krävs)

Religionskunskap här och nu – Religionskunskap A

Finns på: <http://www.gleerupslms.se/> (Inloggning krävs)